

فهرست

۹	مقدمه
۱۳	مسجدسازی
۱۳	ثواب ساختن مسجد
۱۳	تحقق عنوان مسجد
۱۵	زمین مسجد
۱۷	حیاط مسجد
۱۸	مسجد و حسینیه (باهم)
۱۸	تغییر و تبدیل مسجد
۲۰	تبدیل مسجد به حسینیه
۲۰	تبدیل حسینیه به مسجد
۲۱	تبدیل مُصَلّا به مسجد
۲۱	تبدیل قبرستان به مسجد
۲۲	تغییر نام مسجد
۲۲	تخریب و بازسازی مسجد
۲۳	تغییر محل شبستان مسجد
۲۳	تعمیر و توسعه مسجد
۲۴	مسجد قبیله‌ای

۵۳	اماکن تخییر
۵۳	جاگرفتن برای نماز
۵۶	با کسانی که به مسجد نمی آیند
۵۶	مستحبات مسجد
۵۷	مکروهات مسجد
۵۷	اعتکاف در مسجد
۵۸	مسجد جامع
۵۹	نماز جماعت
۵۹	اهمیت نماز جماعت
۶۱	شرایط نماز جماعت
۶۱	نماز جماعت چند طبقه «اقتدا در طبقات مختلف»
۶۲	اتصال صفوف جماعت
۶۳	مانع بین صفوف
۶۴	شرکت بانوان در نماز جماعت
۶۵	شرایط امام جماعت
۶۷	حفظ احترام امام جماعت
۶۸	امام راتب
۶۸	امام جماعت دو مسجد
۶۹	امامت غیر روحانی
۷۰	آداب نماز جماعت
۷۱	حفظ حرمت مسجد
۷۱	نجس کردن مسجد
۷۲	تطهیر مسجد
۷۴	خواندن نماز یا تطهیر مسجد؟
۷۵	رفتن جنب و حائض به مسجد
۷۶	بردن کودکان به مسجد
۷۶	ورود غیر مسلمان به مسجد
۷۶	بردن شیء نجس به مسجد

۲۵	معماری مسجد
۲۵	مصالح ساختمانی مسجد
۲۷	مناره و محراب مسجد
۲۷	ستون های مسجد
۲۸	وضوخانه مسجد
۲۹	مسجد فضایی
۲۹	مسجد زیرزمینی
۳۰	مسجد سیار
۳۰	مسجد شیب دار
۳۱	نقاشی و تزئین مسجد
۳۳	مخارج مسجد
۳۳	موقوفات
۳۶	اجاره موقوفات مسجد
۳۷	فروش موقوفات مسجد
۳۷	صرف زکات در مسجد
۳۸	صرف خمس در مسجد
۳۹	کمک های مردمی
۴۳	لوازم مسجد
۴۳	بیرون بردن لوازم مسجد
۴۵	فروش لوازم مسجد
۴۸	لوازم مسجد تخریب شده
۴۸	آوردن قرآن و مهر از مسجد
۴۹	استفاده از بلندگوی مسجد
۴۹	استفاده از برق مسجد
۴۹	میوه های درخت مسجد
۵۱	عبادت در مسجد
۵۱	نماز خواندن در مسجد
۵۳	نماز تحیت مسجد

کف زدن در مسجد.....	۷۷
نواختن و پخش موسیقی در مسجد.....	۷۷
استفاده غیر عبادی از مسجد.....	۷۹
خوابیدن در مسجد.....	۷۹
نماز بر میت.....	۷۹
دفن میت.....	۷۹
برگزاری مجالس سوگواری و فاتحه.....	۸۰
برگزاری مجلس شادی.....	۸۰
درس و بحث.....	۸۲
شعرخوانی.....	۸۳
ورزش.....	۸۳
نمایش فیلم.....	۸۳
کتابخانه و اتاق بسیج و کانون فرهنگی.....	۸۳
استفاده از وضوخانه مسجد.....	۸۴
اولیاء مسجد.....	۸۷
واقف و بانی مسجد.....	۸۷
متولی مسجد.....	۸۹
اختیارات هیئت امنای مسجد.....	۹۰
امام جماعت.....	۹۱
شرایط مؤذن.....	۹۱
وظیفه مؤذن.....	۹۱
اماکن عبادی (غیر مسجد).....	۹۳
مشاهد مشرفه.....	۹۳
نمازخانه و مصلاً.....	۹۴
حسینیه و مهدیه.....	۹۵
کلیسا و کنیسه.....	۹۵
مسائل متفرقه.....	۹۵

مقدمه

مسجد پایگاه پیوند انسان و الله، و مرکز ارتباط انسان‌های مؤمن است. مساجد، خانه‌های خدا و خلق خداست که در کویر ظلم و ظلمت سرپناه بشریت مظلوم در برابر طوفان جهل و جور و آزمندی محسوب می‌شود. انسان‌های دورمانده از وطن اصلی در غربت زندگی، سایبانی با صفاتر و خانه‌ای زیباتر از مساجد پیدا نمی‌کنند.

مساجد، جایگاه عبادت است و عبادت حرکت قرب‌جویانه انسان به سوی آستان قدس ربوبی، ساختن مسجد، تعمیر و نگهداری آن، حضور در مساجد، مدیریت و امامت و مسائل مالی و بهداشت و نظافت مساجد، همه باید متناسب با اهداف الهی و براساس رهنمودهای قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام باشد، تا این شبکه گسترده و سراسری ارتباط زمین و آسمان و نقطه‌های پیوند مؤمنان جامعه را به سوی اهداف عالی الهی پیش برد و نقش مسجد با انتظار اسلام از آن هماهنگ شود. فقهای بزرگوار اسلام از صدر تاریخ امامت، در کشف و بیان قوانین الهی در رابطه با ابعاد گوناگون زندگی از جمله مسائل مسجد، تلاش فراوان کرده و با تکیه بر

منابع دینی وظیفه امت را روشن ساخته، شناخت وظیفه مؤمنان نسبت به مسائل گوناگون مساجد یکی از حوزه‌های اجتهاد و پژوهش علمی فقهای بزرگوار بوده که در این زمینه به صدها مسأله فقهی پاسخ گفته‌اند. «پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر» که نیاز عموم مسلمین به آشنایی با احکام فقهی مساجد را به خوبی احساس می‌کرد از برادر محترم و فاضل پر تلاش جناب حجة الاسلام محمد حسین فلاح زاده که سال‌هاست در این زمینه کوشش و پژوهش دارند، درخواست کرد که احکام مساجد را در همه ابعاد بر اساس دیدگاه‌های اسوه فقیهان حضرت امام خمینی علیه السلام و برخی از مراجع بزرگوار معاصر از جمله مقام معظم رهبری حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای حفظ الله تعالی گردآوری کنند و به شکلی ساده و روشن در اختیار امت اسلامی قرار دهند.

آنچه در این نوشته به صورت مسأله یا استفتاء بدون علامت، آورده شده مطابق با فتوای حضرت امام خمینی علیه السلام است. فتوای سایر مراجع بزرگوار با این علائم مشخص شده است:

آیه الله گلپایگانی علیه السلام ●

آیه الله خوئی علیه السلام □

آیه الله اراکی علیه السلام ■

آیه الله خامنه‌ای دامت برکاته □

آیه الله فاضل لنکرانی علیه السلام ○

رساله حاضر که دفتری درباره احکام مساجد است، به این صورت برای اولین بار در اختیار جامعه فارسی زبان قرار می‌گیرد و طبعاً بدون کم و کاستی نخواهد بود. امیدواریم در آینده دیدگاه سایر فقهای عزیز به

این مجموعه افزوده شود تا متولیان مساجد و هیئت امنای محترم و مسؤولان فرهنگی و اداری و دیگر خدمتگزاران این «خانه‌های الهی» با احکام فقهی قلمرو کار خویش بهتر و بیشتر آشنا شوند.

والله ولی التوفیق

پژوهشکده امر به معروف

تلفن: ۰۲۵)۳۷۷۳۴۴۳۰

Info@Al-Adl.ir

مسجدسازی

ثواب ساختن مسجد

۱. ساختن مسجد، از مستحبات مؤکد است و پاداشی بزرگ و ثوابی بسیار دارد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«مَنْ بَنَى مَسْجِدًا فِي الدُّنْيَا اعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ شِبْرٍ مِنْهُ - أَوْ قَالَ بِكُلِّ ذِرَاعٍ مِنْهُ - مَسِيرَةَ أَرْبَعِينَ أَلْفَ عَامٍ مَدِينَةً مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ وَدُرٍّ وَيَاقُوتٍ وَزُمُرَدٍ وَزَبْرَجَدٍ وَلَوْلُؤٌ...»

«هر که در دنیا مسجدی بسازد، خداوند در برابر هر و جب - یا فرمود: هر ذراع - به مقداری که چهل هزار سال پیموده می شود، شهری از طلا و نقره و درّ و یاقوت و زمرد و زبرجد و لؤلؤ به او عطا می کند...»^۱

تحقق عنوان مسجد

۲. اگر زمینی را به قصد قربت (قربة الی الله) به نیت مسجد بودن بسازند و حداقل یک نفر به اذن بانی در آن نماز بخواند، مسجد می شود و باید احکام مسجد نسبت به آن مراعات شود.^۲

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۱۵۲، م ۱۸.

۲. همان، م ۱۹.

۳. گرچه مطابق آنچه در مسأله قبل گفته شد، عنوان مسجد تحقق می‌یابد، ولی مشهور بین فقها آن است که باید صیغه وقف بخواند، یعنی بگوید: «وَقَفْتُهَا مَسْجِدًا قُرْبَةً إِلَى اللَّهِ» یعنی این زمین یا ساختمان را برای رضای خداوند وقف کردم برای آنکه مسجد باشد.^۱

۴. مساجد تمام گروه‌های مسلمان، اعم از شیعه و غیر آن در احکام که برای مسجد گفته می‌شود فرقی ندارد.^۲

۵. اگر انسان بداند که واقف؛ سقف و صحن و دیوار مسجد را جزء مسجد قرار نداده، یا نداند جزء مسجد قرار داده یا نه و نشانه‌ای بر اینکه جزء مسجد است نباشد، احکام مسجد را ندارد. هر چند در صورت شک، احتیاط مستحب است، احکام مسجد را نسبت به این مکان‌ها نیز مراعات کنند.^۳

۶. س: زمینی است که جزء موقوفه یک امامزاده می‌باشد و بین خانه‌های مسکونی قرار گرفته، با توجه به این که محل، بزرگ می‌باشد و فاقد مسجد است، نظر تان را راجع به بنای مسجد در این زمین موقوفه بیان نمایید.

ج. اگر وقف است مسجد نمی‌شود.^۴

۷. س: اگر اصل وقف مشخص نباشد - برای مسجد مثلاً - آیا حکم مسجد دارد یا نه؟ و اگر اصل وقف معلوم باشد ولی مورد تصرف و مصرف آن مشخص نباشد چه باید کرد؟

ج. تا عنوان مسجدیت در وقف محرز نشود حکم مسجد مترتب

نمی‌شود و در صورت معلوم نبودن مصرف، صوری دارد که در تحریر* مذکور است.^۱

زمین مسجد

۸. اگر مسجدی ویران شود، زمین آن از مسجد بودن خارج نمی‌شود و احکام مسجد در برخی موارد بر آن جاری است، و همچنین اگر تمام روستا یا شهری که مسجد در آن است، خراب شود مکانی که مسجد بوده همچنان عنوان مسجد دارد.^۲

۹. زمین بدون دیوار و ساختمان را نیز می‌توان مسجد قرار داد، بنابراین اگر زمینی را برای مسجد وقف کنند و به همین قصد در آن نماز خوانده شود، مسجد است و احکام آن باید مراعات شود، هر چند دیوارکشی نشده باشد و ساختمان هم نساخته باشند.^۳

۱۰. س: اینجانب یک قواره زمینی را که ۳۱۲ متر مربع می‌باشد برای مسجدی خریداری نمودم، چون مردم این محل بودجه نداشتند، نتوانستند بسازند، حالا با کمک مردم می‌خواهند مسجد را بسازند می‌بینند که این زمین برای مسجد کوچک است، آیا اجازه است که این زمین را بفروشیم و در همین محل زمین بیشتری خریداری نماییم؟ البته در موقع خرید زمین، صیغه خوانده نشده ولی با عقیده کامل خریداری شده برای مسجد.

ج. خرید زمین به قصد بنای مسجد کافی در وقف نیست. اگر بعد از

خرید، وقف نشده و تحویل وقف نگردیده به ملک مالک باقی است و

اختیار آن با مالک است.^۴

*. تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۱۰۹، م ۲. ۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۴۲، س ۱۸.

۲. تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب الوقف و اخوانه، ص ۷۵، م ۶۳.

۳. العروة الوثقی، فی مکان المصلی، ص ۵۹۷، م ۱۲.

۴. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۳۴، م ۲.

۱. همان.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۸، م ۱۵.

۳. همان، ص ۸۹، م ۱۶.

۴. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۵۶، ص ۵۴.

۱۱. س: در روستایی که اهالی آن روستا، محل سکونت خود را رها کرده‌اند و نزدیک همان محل در زمین موات خانه ساخته‌اند، من در یک قطعه از همان زمین موات با کمک اهالی، مسجدی بنا کردم به طوری که قسمتی از دیوار مسجد آماده است و ضرری هم ندارد عده‌ای دیگر از همان محل، روی مقاصد و یا غرض شخصی، از به پایان رساندن مسجد جلوگیری می‌کنند، آیا از نظر شرع مقدس اسلام می‌توانند جلوگیری نمایند یا خیر؟

ج. اگر زمین موات بوده و متعلق حق کسی نبوده، با تحجیر* و آماده شدن برای مسجد، دیگران حق مزاحمت ندارند، لکن چنانچه دولت اسلامی در این باره مقرراتی دارد باید مراعات شود.^۱

۱۲. س: مقداری از بیابان برای مسجد تعیین می‌شود و به عنوان مسجد در آن نماز اقامه می‌شود، سپس از آنجا می‌روند، برای کسانی که موضوع را می‌دانند اگر به آنجا گذرشان بیفتد حکم مسجد دارد؟

ج. به مجرد تعیین مقداری از بیابان برای مسجد و نماز در آن حکم مسجد پیدا نمی‌کند.^۲

۱۳. س: هرگاه شخصی در قبرستان مسلمین که وقف است مسجدی روی قبور اموات بنا کند، آیا جایز است یا خیر؟ و اگر چنین مسجدی بنا شد آیا نماز در آن صحیح است؟

ج. ساختن مسجد در قبرستان که زمین آن وقف قبرستان است جایز نیست، و نیش قبور مسلمین حرام است، و به مجرد ساختن، مسجد نمی‌شود، ولی نماز خواندن در آن مانعی ندارد.^۳

۱۴. س: آیا روی زمین اصلاحات ارضی می‌توان مسجد و سایر اماکن عمومی از قبیل حمام، مدرسه دینی طلاب و اماکن فرهنگی درست کرد؟

ج. چون مبنای دولت جمهوری اسلامی ایران بر ملکیت اراضی مذکوره است لازم است معامله ملکیت شود.^۱

۱۵. س: زمینی وقف امامزاده‌ای بوده که اکنون مدرسه علمیه ساخته شده و بخشی از آن، نمازخانه مدرسه است، آیا می‌توان به جهت فضیلت نماز در مسجد، این نمازخانه را اکنون، به عنوان مسجد صیغه وقف بخوانند؟

ج. اگر زمین وقف را اجاره بلندمدت بکنند و در آن ساختمان بسازند می‌توان آن ساختمان را مسجد قرار داد.^۲

حیاط مسجد

۱۶. س: مسجدی که علاوه بر شبستان، دارای حیاط و صحن و راهرو است و در عرف، همه آنها را مسجد می‌خوانند، آیا احکام مسجد بر آنها بار است یا نه و در صورتی که قصد بانی معلوم نباشد، ساختن مستراح و امثال آن در یک طرف آن صحن چه صورت دارد. دلیل و قرینه بر عدم مسجدیت لازم است یا نه؟

ج. با شک در آنکه صحن را جزء مسجد قرار داده، اگر اماره‌ای* بر مسجد بودن نباشد، محکوم به مسجدیت نیست و اماره بر عدم لازم نمی‌باشد.^۳

* تحجیر: سنگ‌چین و حصارکشی.

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۳۸، س ۹.

۳. جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۳۲، س ۲۳.

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۶، س ۳۱۵.

۳. مجمع المسائل، ص ۱۳۶، س ۳۷.

* اماره: نشانه، علامت.

مسجد و حسینیه (با هم)

۱۷. س: احتراماً به استحضار می‌رساند که در محلی از زیرزمین تا کف به نام حسینیه و از کف به بالا به نام مسجد از مردم پول گرفته شده و ۶۵ درصد آن را جهاد، جهت احداث مسجد پرداخته است، چه حکمی دارد، مسجد است یا حسینیه؟

ج. اگر از ابتدا مقداری به حساب حسینیه و مقداری به عنوان مسجد ساخته شده و وقف گردیده اشکال ندارد و هر یک از حسینیه و مسجد حکم خود را دارد.^۱

○ ۱۸. س: آیا هنگام ساختن مسجد می‌توان، طبقه اول را به عنوان مسجد و طبقه دوم را به عنوان حسینیه بسازند؟
ج. مانعی ندارد.^۲

○ ۱۹. س: مکاتی که از ابتدا وقف مسجد بوده آیا می‌توان هنگام بازسازی آن، دو طبقه بسازند و یک طبقه را مسجد و طبقه دیگر را حسینیه قرار دهند؟

ج. خیر، در فرض سؤال هر دو طبقه، مسجد می‌شود.^۳

تغییر و تبدیل مسجد

۲۰. س: مسجدی که در آن استفاده جماعت نمی‌شود و به ندرت کسی یا کسانی در آن نماز می‌خوانند، آیا می‌توان از آن برای مدتی به عنوان فروشگاه تعاونی استفاده نمود؟

ج. تبدیل مسجد به فروشگاه جایز نیست.^۴

۲۱. س: مسجدی است که زیرزمینی دارد که متروکه است، جمعی از افراد خیر تصمیم دارند با کسب اجازه از مرجع عالیقدر، امام خمینی علیه السلام، این زیرزمین را تبدیل به صندوق قرض الحسنه عام المنفعه نمایند، آیا امام اجازه می‌دهند یا خیر؟
ج. جایز نیست.^۱

۲۲. س: آیا در پشت بام مسجد غیر از ساختمان برای مسجد، می‌توان ساختمان دیگری بنا نمود، مثلاً ساختن اتاق برای بسیج و غیره.
ج. جایز نیست.^۲

۲۳. س: اگر مسجدی که از قرن‌ها پیش محل عبادت و مسجد مسلمین بوده خراب یا به وسیله عمل حکومت گذشته تخریب شده باشد، آیا می‌توان در محل آن، ساختمان دیگری برای سکنی و یا با عناوین مذهبی دیگر مثل حسینیه، تکیه و غیره ساخت؟ یا باید آن را به حالت اول و به صورت مسجد در آورد و برای سکنه محل که مسجدی هم ندارند، به صورت سنگر دینی و عبادتگاه الهی قرار داد؟
ج. تبدیل مسجد به غیر آن جایز نیست.^۳

□ ۲۴. س: در طرح توسعه یکی از خیابان‌هایی که برای راحتی عبور و سائل نقلیه اجرا خواهد شد تعدادی مسجد قرار دارد که بعضی از آنها کلاً و بعضی قسمتی از آن خراب می‌شود، نظر شریف در این مورد چیست؟

ج. از بین بردن مسجد یا جزئی از آن جایز نیست، مگر مصلحتی در کار باشد که نتوان از آن مصلحت دست کشید و چشم‌پوشی کرد.^۴

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۵۷، س ۵۵.

۲. همان، س ۵۶.

۳. همان، ص ۳۶۵، س ۷۷.

۴. اجوبه الاستفتاآت، ج ۱، ص ۱۲۴، س ۴۱۴.

۱. استفتاء.

۲. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۳۶، س ۵.

۳. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۶۶، س ۷۸.

۴. استفتاء.

تبدیل مسجد به حسینیه

۲۵. س: ما یک حسینیه داریم که تقریباً خراب شده و مکانش هم جای خوبی نیست، آیا می‌شود آن را بفروشیم و کنار مسجد یک زمینی است حسینیه‌ای از نو بسازیم؟ و اگر می‌شود چون وصل مسجد است یک متر هم از حیاط مسجد داخل حسینیه قرار بگیرد تا بتوانیم در عزاداری امام حسین علیه السلام حسینیه خوبی داشته باشیم؟

ج. فروش حسینیه و همچنین جزء حسینیه قرار دادن مسجد جایز نیست.^۱

تبدیل حسینیه به مسجد

۲۶. س: زمینی را به نام ساختن حسینیه خریداری کرده و ثلث قیمت آن را می‌پردازند، و از مؤمنین هم به نام حسینیه پول جمع‌آوری می‌کنند، ساختن بنا شروع شد و به خاطر تشخیص قبله، محرابی ساخته شد و همین که بنا نیمه تمام شد، عده‌ای گفتند: اگر مسجد بشود بهتر است و صاحب زمین هم گفت: اگر مسجد بشود، بقیه پولم (دو ثلث باقیمانده) را نمی‌خواهم؛ لذا قبض را به نام مسجد صاحب‌الزمان علیه السلام نمودند و بقیه بنا را به نام مسجد تمام نمودند و در حال حاضر از این بنا به نام مسجد استفاده می‌نمایند ولی اختلاف هنوز بر طرف نشده است، استدعا می‌شود. آنچه را که حکم خداست مرقوم فرمایید تا تکلیف خود را بدانیم.

ج. وقف زمین برای حسینیه اگر تمام نشده و قبض وقف حاصل نشده، تغییر آن به عنوان مسجد اشکال ندارد، ولی اگر تغییر بعد از تمامیت وقف حسینیه حاصل شده باشد، باطل است و آن

محل مسجد نمی‌شود، اگرچه نماز در آنجا اشکال ندارد.^۱

۲۷. س: شخص خیرری در جنب مسجد، زمینی به نیت حسینیه در اختیار مؤمنین قرار داده است، بعداً امنای مسجد، آن زمین را با اجازه صاحب آن، جزء مسجد قرار داده‌اند، آیا احکام مسجد بر آن جاری است یا خیر؟ ج. اگر وقف حسینیه، تمام شده ولو به این نحو که به قصد حسینیه تحویل داده باشد، مسجد نمی‌شود و احکام مسجد بر آن جاری نیست.^۲

تبدیل مصللاً به مسجد

□ ۲۸. س: مسجد نمودن تمام یا بخشی از مصلاهای ساخته شده چه حکمی دارد؟

ج. اگر وقف باشد برای نماز، و مسجد نشده باشد، دوباره وقف مسجد نمی‌شود.^۳

تبدیل قبرستان به مسجد

۲۹. س: قبرستان متروکه‌ای که الان میتی در آن دفن نمی‌شود، یا از طرف شهرداری به جهت مسائل بهداشت عمومی یا مشکلات دیگر دفن میت در آن ممنوع شده است، آیا می‌توان بدون آنکه نبش قبر صورت گیرد، آن را تبدیل به مسجد کرد؟

□ اگر برای دفن اموات وقف نشده باشد اشکال ندارد.

○ اگر وقف نباشد مانعی ندارد.

□ در فرض ثبوت وقف، تصرف در موقوفه در خلاف جهت وقف جایز

نیست و اگر به هیچ وجه امکان استفاده در جهت وقف ندارد می‌توانند

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۶۴، س ۷۵.

۲. همان، س ۷۴.

۳. استفتاء.

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۷۱، س ۹۳.

در مطلق امور خیر از جمله نماز خواندن و برپایی مجالس مذهبی از آن بهره‌برداری نمایند.

* اگر وقف نباشد و ملک کسی نباشد یا باشد و اجازه دهد اشکال ندارد.^۱

تغییر نام مسجد

□ ۳۰. س: مسجدی حدود بیست سال قبل ساخته شده است و به نام مبارک صاحب‌الزمان علیه السلام نامگذاری شده و معلوم نیست که این نام در صیغه وقف هم ذکر شده یا نه، حکم تغییر نام این مسجد از صاحب‌الزمان علیه السلام به مسجد جامع چیست؟

ج. مجرد تغییر نام مسجد مانعی ندارد.^۲

□ ۳۱. س: فرد یا افرادی، مسجدی ساخته‌اند و نام خود یا یکی از معصومین علیهم السلام یا یکی از شهداء را بر آن گذاشته‌اند و اکنون از دنیا رفته‌اند، آیا تغییر نام مسجد جایز است؟

○ تغییر نام مسجد یا حسینیه مناسب نیست.

□ بسمه تعالی - مجرد تغییر نام مسجد منعی ندارد ولی اگر باعث از بین رفتن موقوفات مسجد و یا موجب اختلاف و فتنه بین اهل محل یا هتک مقدسات باشد جایز نیست.

7 بهتر است تغییر داده نشود مگر اینکه نام مناسبی نباشد.^۳

تخریب و بازسازی مسجد

□ ۳۲. س: اهالی یکی از روستاها در نظر دارند مسجد محقری که تکافوی اهالی محل را نمی‌نماید تخریب کنند و مجدداً مسجد مناسبی در همان

محل بسازند با توجه به اینکه برای توسعه مسجد مزبور تنها راه، تخریب آن است، لذا خواهشمند است تکلیف شرعی را اعلام فرمائید.

ج. خراب کردن به منظور توسعه، در صورت احتیاج مردم اشکال ندارد.^۱

تغییر محل شبستان مسجد

□ ۳۳. س: اهالی روستایی تصمیم گرفتند بنای فعلی مسجدشان را به عللی تغییر بدهند و چون به جهاتی ساختن شبستان در محل کنونی مشکل است، آیا مجازند زمین مجاور را شبستان و از مکان قبلی به عنوان محوطه استفاده کنند.

ج. مانع ندارد ولی احکام مسجد بر آن مترتب است.^۲

● ۳۴. س: مسجدی است دارای شبستان و صحن، چون به صورت ساختمان قدیمی و کهنه است جمعی از مؤمنین تصمیم دارند آن را خراب و تجدید بنا نمایند ولی طبق نقشه معمار، صحن مسجد به صورت شبستان و شبستان به صورت صحن درمی‌آید و این عمل از نظر اصول معماری و زیبایی مسجد، به صلاح مسجد است، در این صورت اشکال دارد یا نه؟

ج. تبدیل شبستان مسجد به صحن جایز نیست.^۳

تعمیر و توسعه مسجد

□ ۳۵. س: تعمیر مسجدی که نزدیک به خرابی می‌باشد مستحب است و اگر مسجدی طوری خراب شود که تعمیر آن ممکن نباشد، می‌توانند آن

۱. اجوبه الاستفتاء، ج ۱، ص ۱۲۵، س ۴۱۹. ۲. اجوبه الاستفتاء، ج ۱، ص ۱۲۵، س ۴۱۹. ۳. استفتاء.

۱. استفتاءات، ج ۲، ص ۳۶۸، س ۸۴. ۲. همان، ص ۳۶۹، س ۸۵. ۳. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۱، س ۵۵.

را خراب کنند و دوباره بسازند بلکه می توانند مسجد را که خراب نشده، برای احتیاج مردم خراب کنند و بزرگتر بسازند.^۱

۳۶. س: در شهرستان ما مسجد جامعی است که در قدیم بنا شده و الآن حیاط مسجد جهت اقامه نماز جمعه در زمستان و تابستان احتیاج به سقف دارد، ضمناً از نظر واقف هم هیچ اطلاعی در دست نیست و این عمل هم لازم است، سقف زدن چه صورتی دارد؟

ج. مانع ندارد.^۲

مسجد قبیله‌ای

۳۷. اگر واقف مکانی را به عنوان مسجد طایفه و قبیله یا گروه خاصی وقف کند که تنها همان افراد از آن استفاده کنند، هر چند وقف صحیح است و تنها همان‌ها می توانند در آن به عبادت خداوند پردازند ولی بنا بر احتیاط واجب چنین مکانی مسجد نخواهد شد و احکام مساجد را نخواهد داشت.^۳

□ ۳۸. س: نماز خواندن در مسجدی که عده‌ای از کسانی که در ساختن این مسجد مشارکت داشته‌اند ادعا می‌کنند؛ که مسجد را برای خود و قبیله خودشان ساخته‌اند، چه حکمی دارد؟

ج. مسجد، پس از آنکه به عنوان مسجد ساخته شد اختصاص به قوم و قبیله و افراد خاصی ندارد، بلکه برای تمام مسلمانان استفاده از آن جایز است.^۴

[به فصل ۲ «معماری مسجد» نیز مراجعه کنید]

معماری مسجد

مصالح ساختمانی مسجد

۳۹. مصالح ساختمانی مسجد، اعم از آجر و سنگ و سیمان و گچ و مانند آن که در ساختن دیوار و کف و سقف مسجد به کار می‌رود، باید پاک باشد و بنا بر احتیاط واجب آنچه در قسمت بیرونی دیوار مسجد به کار می‌رود؛ مانند سنگ‌ها و آجرهای تزیینی و غیر آن نیز باید پاک باشد.^۱

۴۰. به کار گرفتن کارگر و بنای غیر مسلمان در ساختن مسجد، در صورتی که سبب نجس شدن ساختمان مسجد می‌شود و تطهیر آن امکان ندارد، جایز نیست.^۲

۴۱. ساختن مسجد در محلی که چاه فاضلاب و امثال آن بوده اشکال ندارد، ولی بنا بر احتیاط واجب ابتدا باید نجاست محل را برطرف کرده و سپس مسجد بسازند؛ مثلاً خاک‌های نجس را بردارند و به جای آن زیرزمین بسازند یا با خاک پاک پر کنند.^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۶، م ۹.

۲. همان.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فی بعض احکام المسجد، ص ۵۹۹، م ۱.

۱. توضیح المسائل، م ۹۱۱. ۲. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۶۹، س ۸۷.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۵۹۷، م ۱۲.

۴. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۱۹، س ۴۰۱.

۴۲. فروختن در و پنجره و چیزهای دیگر مسجد حرام است و اگر مسجد خراب شود باید:

* آنها را در تعمیر و بازسازی همان مسجد به کار ببرند.

* اگر در آن مسجد قابل استفاده نباشد، باید در مسجد دیگر مصرف شود.

* اگر به درد مسجدهای دیگر هم نخورد، می توانند آن را بفروشند و پول آن را اگر ممکن است در تعمیر همان مسجد و گرنه در مسجد دیگر صرف کنند.^۱

۴۳. بردن مصالح ساختمانی، حتی خاک و ریگ از مسجد جایز نیست، مگر خاک‌های اضافی.^۲

- س: در یک روستای همجوار، مسجدی کهنه وجود دارد و روستای مذکور فاقد سکونت و مخروبه شده است، اهالی در نظر دارند در روستای جدید که کوچ نموده‌اند مسجد را توسعه داده و چوب‌ها و سایر مصالح مسجد قبلی را به فروش برسانند و در مسجد تازه احداث، مصرف نمایند، لذا تقاضا می‌شود اگر از نظر شرعی اشکالی ندارد جواب را مرقوم فرمائید.

ج. اشکال دارد.^۳

۴۴. س: اگر از لوازم تعمیر مسجد - نو یا کهنه - از قبیل آجر و گچ و غیره اضافه بیاید، خرید و فروش آن برای منزل شخصی، جایز است یا نه؟
ج. اگر برای مسجد مذکور بی مصرف باشد باید صرف در مسجد دیگر

۱. توضیح المسائل، م ۹۱۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی بعض احکام المسجد، الرابع.

۳. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۷۵، س ۱۰۱.

شود و چنانچه در مسجد دیگر هم بی مصرف باشد، جایز است بفروشند و وجه آن را صرف همان مسجدی که مصالح جهت آن تهیه شده بود بنمایند و اگر آن مسجد احتیاج نداشته باشد صرف در مسجد دیگر کنند.^۱

مناره و محراب مسجد

۴۵. بالا بردن گلدسته‌ها (مناره‌ها) بیش از پشت بام مسجد مکروه است.^۲

۴۶. ساختن کنگره و بالکون برای دیوار مسجد، مکروه است.^۳

۴۷. ساختن محراب داخلی به طوری که جای امام جماعت را از مامومین جدا کند برای مسجد مکروه است.^۴

۴۸. س: به هم زدن محراب مسجدی که قبلاً واقف، بنا نموده و بدون اجازه واقف، تجدید بنا نمودن، چه صورت دارد؟
ج. اگر تعمیر مسجد، محسوب شود اشکال ندارد.^۵

ستون‌های مسجد

گاهی ستون‌های عریض مسجد مانع اتصال صفوف نمازگزاران می‌شود. لذا بهتر آن است که در ساختن مسجد ستون‌ها و دیوارهای بین شبستان‌ها را به گونه‌ای بنا کنند، که مانع اتصال صفوف نباشد.

۴۹. کسی که پشت ستون ایستاده، اگر از طرف راست یا چپ به واسطه مأموم دیگر به امام متصل نباشد، نمی‌تواند اقتدا کند، بلکه اگر از دو طرف هم متصل باشد ولی از جلو اتصال نداشته باشد و هیچ کدام از

۱. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۳، س ۶۴. ۲. توضیح المسائل، م ۸۹۶.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فی بعض احکام مسجد، ص ۶۰۰.

۴. همان. ۵. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۸، س ۸۳.

آن‌ها، برخی از مأمومین صف قبل و لو یک نفر را نبیند، جماعتش اشکال دارد.^۱

وضوخانه مسجد

۵۰. مستحب است طهارتخانه مسجد را بیرون مسجد در کنار در مسجد بسازند.^۲

۵۱. س: قطعه زمینی است که آن را شخصی به نیت مسجد خریداری کرده و در صدد ساختن آن بوده، لکن قبل از آنکه آن‌جا را ساختمان کند و قسمت شبستان و دستشویی و توالت آن را معین نماید مرحوم شد، بعد از او چند نفر دیگر، با خرج خودشان قسمت شمالی زمین که مورد نظر بانی برای شبستان بود ساختند (مورد نظر از این جهت که بانی در آن قسمت زمین، گاهی نماز می‌خوانده و آن قسمت را هموار کرده بود) و چون بانی زمین مرحوم شده و قسمت توالت و دستشویی را معلوم نکرده، هنوز مسجد فاقد توالت است، در حالی که وراثت بانی هستند و برای هرگونه اصلاحی، به صورتی که شرع مقدس اجازه فرماید حاضرند، تقاضا می‌شود نظر مبارک را در مورد ساختن دستشویی و توالت مرقوم فرمایید که ان‌شاءالله مشکل حل شود.

ج. در محلی که به عنوان مسجد نماز در آن خوانده نشده، هر طوری که معمار و مهندس صلاح بدانند و با نقشه ساختمان مخالف نباشد،

ساختن توالت و دستشویی مانعی ندارد.^۳

مسجد فضایی

۵۲. جایز است، پشت بام ساختمان یا طبقه فوقانی آن را مسجد قرار داد، بنابراین می‌توان بالای مغازه یا منزل را مسجد ساخته یا در یک ساختمان چند طبقه*، یک طبقه آن را مسجد قرار داد.^۱

■ ۵۳. س: شخصی می‌خواهد خانه مسکونی خود را به این ترتیب وقف کند که زیرزمین و طبقه اول مسجد باشد و طبقه دوم و سوم را اجاره بدهد و مال‌الاجاره آن صرف مرکز نگهداری معلولین و سالمندان شود آیا چنین وقفی صحیح است؟

ج. ظاهر، جواز تفکیک است بین طبقات و تخصیص بعض طبقات

به وقف مسجد و بعضی را به وقف غیر مسجد و «الوقوف علیٰ

حَسْب مَا يُوقِفُهَا اَهْلُهَا»^۲

□ ۵۴. س: بخشی از فضا را مسجد کردن؛ مثل طبقه‌ای از ساختمان چند طبقه، چه حکمی دارد و در صورت تخریب کل ساختمان، حکم مسجد چه می‌شود؟

ج. مانع ندارد و حکم مسجد پیدا می‌کند و پس از تخریب در صورت

تجدید بناء حکم مسجد باقی است.^۳

مسجد زیرزمینی

۵۵. جایز است طبقه زیرزمین ساختمانی را به عنوان مسجد وقف کنند در حالی که طبقات فوقانی، خانه و مغازه و امثال اینهاست، همچنان که

*. بجاست در ساختمان‌های چند طبقه که از مسجد دور است یک طبقه یا یک سالن آن را مسجد قرار دهند، تا ساکنان آن از ثواب نماز در مسجد محروم نباشند.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فی مکان مصلی، ص ۵۹۷، م ۱۲.

۲. استفتاآت، ص ۱۴۹، س ۲۶.

۳. استفتاء.

۱. توضیح المسائل، م ۱۴۱۴.

۲. همان.

۳. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۰، س ۵۳.

می‌توان در یک طبقه، برخی از اتاق‌ها را مسجد قرار داده و این مسأله تابع وقف است.^۱

مسجد سیار

○ ۵۶. س: اگر مالک کشتی (لنج) بخواهد قسمتی از کشتی را مسجد قرار دهد شرایط و احکام آن چیست و اگر زمانی آن را بفروشد چه حکمی باید بر مسجد مترتب کند چون نمازخانه دارد و لکن دوست دارد مسجدی داشته باشد.

ج. به دو صورت می‌تواند قسمتی از کشتی را مسجد قرار دهد:

۱. آنجا را تا وقتی کشتی وجود دارد مسجد قرار دهد.

۲. آنجا را تا وقتی مالک است مسجد قرار دهد.

که در هر دو صورت مسجد است، و تمام احکام مسجد بر آن مترتب است منتهی در فرض اول حق فروش آن قسمت را ندارد و باید به خریدار تذکر دهد که آن قسمت را نفروشد و احکام مسجد را دارد. ولی در فرض دوم با فروش لنج دیگر آن قسمت مسجد نخواهد بود.^۲

مسجد شیب‌دار

۵۷. اگر زمین مسجد شیب‌دار باشد و امام جماعت در طرفی که بلندتر است بایستد، در صورتی که سرایشی آن زیاد نباشد و طوری باشد که به آن، زمین مُسطَّح بگویند مانعی ندارد.^۳

۵۸. س: صفوف متعدد در نماز جماعت وجود دارد و شیب زمین اندک

است و صف قبل با صف بعد شیب قابل ملاحظه‌ای ندارد ولی در صف‌های بعدی و آخر مکان مأمومین با امام، نیم متر - یا کمتر یا بیشتر - پایین تر است، این مقدارها با توجه به صفوف زیاد نماز اشکال دارد یا خیر؟

ج. در فرض مذکور اشکال ندارد.^۱

نقاشی و تزیین مسجد

۵۹. بنا بر احتیاط واجب مسجد را نباید، به طلا زینت نمایند.^۲

۶۰. بنا بر احتیاط واجب نباید صورت انسان و حیوان را در مسجد نقش کنند و نقاشی چیزهایی که روح ندارد، مثل گل و بوته، مکروه است.^۳

۶۱. س: در رساله آن جناب، نقاشی و تصویر در مسجد به احتیاط واجب منع شده است، آیا این منع شامل عکس هم می‌شود یا نه؟
ج. شامل نیست.^۴

۶۲. س: امروزه در بعضی از مساجد و یا مکان‌هایی که نماز جمعه اقامه می‌شود، عکس‌ها و پوسترهایی روبه‌روی نمازگزاران نصب می‌شود. آیا نماز خواندن در این مکان‌ها اشکال دارد.

ج. نماز صحیح است، هر چند در مقابل نمازگزار بودن آن کراهت دارد و کراهت رفع می‌شود به اینکه روی آن را به وسیله‌ای بپوشانند.^۵

۶۳. س: آیا در مقابل نمازگزار عکس مگه حرام است یا نه؟ چرا؟ و عکس‌های غیر از عکس مگه چطور؟

ج. حرام نیست و اگر تصویر ذی‌روح باشد مکروه است.^۶

۱. استفتاءات، ج ۱، ص ۲۸۴، س ۵۰۰. ۲. توضیح المسائل، م ۹۰۸.

۳. همان.

۴. استفتاءات، ج ۱، ص ۱۵۰، س ۷۹.

۵. همان، س ۸۱.

۶. همان، س ۸۰.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۵۹۷، م ۱۲.

۲. توضیح المسائل، م ۱۴۱۵.

۳. استفتاء.

□ ۶۴. س: نقش گل و گلدان در کاشی‌کاری‌های محراب مساجدکاری
پسندیده و ممدوح است یا خیر؟

ج. فرقی با نقش‌های دیگر ندارد و اشکال ندارد.^۱

[به فصل ۱ «مسجدسازی» و فصل ۴ «لوازم مسجد» نیز مراجعه کنید.]

مخارج مسجد

موقوفات

۶۵. اگر چیزی را بر مسجد وقف کنند و مصرفی برای آن مشخص نکرده باشند، منافع آن در تعمیر، نور، فرش و اجرت خادم مصرف می‌شود و اگر چیزی اضافه آمد به امام جماعت مسجد داده می‌شود.^۱

۶۶. س: زمینی است وقف مسجد که متصل به آن است، آیا با نظر متولی شرعی می‌توانیم مقداری از زمین موقوفه را به همان مسجد اضافه و جزو آن قرار دهیم؟

ج. اگر وقف مسجد است که باید عوائد آن صرف مسجد شود،

اضافه کردن آن به مسجد جایز نیست.^۲

بر فرض عدم جواز آیا با نظر متولی جایز است مقداری از همان زمین برای دستشویی و یا کتابخانه استفاده شود.

ج. حکم مسألة قبل را دارد.^۳

۱. تحریرالوسیله، ج ۳، کتاب الوقف، ص ۷۴، م ۵۶.

۲. همان، ص ۳۵۹، س ۶۱.

۳.

۱. استفتاء.

۶۷. س: در کنار یک مسجد کوچک، به فاصله ۸ متری زمینی به مساحت ۱۲۰۰ متر برای مسجد وقف گردیده است، آیا می شود در این زمین سالن سخنرانی و منزل خادم و وضوخانه و حجراتی برای تحصیل و چند مغازه برای هزینه مسجد درست کرد یا نه؟

ج. تابع نحوه وقف است. اگر زمین، وقف شده که از عوائد آن صرف احتیاجات مسجد شود، تصرفات مزبوره جایز نیست، مگر آنکه زمین را با صلاحدید وقف از متولی شرعی برای تصرفات مزبوره اجاره کنند.^۱

۶۸. س: مسجدی است که دارای موقوفاتی می باشد، اما نمی دانیم و روشن نیست که این موقوفات برای شخصی امام جماعت مسجد است یا این که برای مخارج مسجد؟ در صورتی که مردم مخارج مسجد را تأمین کنند و مسجد از این نظر کمبودی نداشته باشد، آیا امام جماعت می تواند از این موقوفه استفاده کرده و مصرف نماید؟

ج. اگر معلوم نیست که وقف بر خصوص امام جماعت شده یا وقف بر چیزی شده که شامل امام جماعت هم باشد، نمی تواند بگیرد.^۲

■ ۶۹. س: منزلی را وقف کرده برای مسجد، در ضمن وقف شرط کرده که مادام العمر خود در آن سکونت کند، آیا صحیح است؟

ج. اگر مدت معین ذکر کند تا از جهل خارج شود مانعی ندارد و عدم ترتب احکام مسجد در مدت مذکور مانع ندارد، چون احکام مربوط به مسجدی است که مسلوب المنفعه* نباشد.^۳

■ ۷۰. س: مسجدی بوده در خیابان واقع شده و موقوفات برای مسجد

هست که منافعه صرف مسجد بشود آیا متعذر المصرف است و منافعه موقوفه را در جای اقرب فالاقرب باید مصرف شود؟

ج. با فرض عدم امکان اعاده مسجد حکم متعذر المصرف را دارد که باید در مسجد نزدیکتر، از باب «الاقرب فالاقرب» صرف شود.^۱

○ ۷۱. س: مسجدی در اثر زلزله خراب شده و اهالی آن به دو کیلومتری نقل مکان کرده اند و مسجد جدیدی ساخته اند. مسجد اول موقوفاتی دارد که باید صرف تعمیراتش شود، آیا در مسجد دیگر می توان استفاده کرد؟

ج. لازم است که همان مسجد مخروبه را تعمیر و مرمت کنند و در بعض مواقع مناسب جلسات عزاداری و اقامه جماعت را در آن مسجد برپا کنند تا مسجد متروک نشود.^۲

○ ۷۲. س: اگر مسجد موقوفاتی داشته باشد که مصرف آن معلوم نیست در چه مصارفی باید خرج شود، آیا می توان مزد خادم و مؤذن و امثال این افراد را پرداخت کرد؟

ج. در تمام اموری که در مسجد لازم است و متعارف است می توان مصرف کرد ولی مصرف آن در موارد غیر متعارف جایز نیست.^۳

□ ۷۳. س: در مواردی که از محل جمع آوری تبرعات مردم، چیزی برای مسجد خریداری می شود آیا آن چیز حکم مال موقوفه بر مسجد را پیدا می کند و یا فقط ملک مسجد است؟

ج. اگر مردم برای خصوص مسجد پول داده اند که آنچه با آن خریده می شود در آن مسجد باشد حکم وقف را پیدا می کند.^۴

اجاره موقوفات مسجد

۷۴. س: زمین موقوفه مخروبه‌ای، قبلاً مستراح بوده سال‌های متمادی مخروبه مانده و از انتفاع خارج شده، شخصی از متولی شرعی شفاهاً اجازه می‌گیرد و طبقه پایین آن را مستراح و وضوخانه ساخته و فوقاتی آن را با خرج خود چند مغازه می‌سازد و متولی آن شفاهاً تشویق و ترغیب بر آن نموده، آیا کسی دیگر حق اعتراض دارد؟ و آیا متولی می‌تواند بگوید: اعیان را طبق نظر من وقف نمایید؟ یا اعیان ملک سازنده است و فقط کرایه زمین مخروبه موقوفه را باید بدهد؟

اگر کسی پیدا شود مخارج اعیانی آن را بپردازد که سازنده واگذار به وقف نماید نسبت به وجه سرقفلی که سازنده گرفته چه صورت دارد؟

ج. اگر متولی شرعی با مراعات صلاح وقف اجازه داده که شخص برای خودش ساختمان کند و اجاره زمین را بپردازد، صاحب ساختمان، اجاره زمین را ضامن است و زمین در حالی که ساختمان روی آن است ملاحظه می‌شود، نه مخروبه.^۱

□ ۷۵. س: مدتی است که در یکی از مساجد امام جماعت هستیم و اطلاعی از کیفیت وقف این مسجد ندارم. با توجه به اینکه مسجد مذکور از حیث تأمین مخارج خود مشکلات فراوانی دارد، آیا جایز است زیر زمین مسجد را برای کاری که در شأن مسجد باشد اجاره داد؟

ج. اگر زیرزمین عنوان مسجد نداشته باشد و جزئی از متعلقات مورد

نیاز مسجد نباشد، اشکال ندارد.^۲

فروش موقوفات مسجد

○ ۷۶. س: مغازه‌ای برای تأمین بخشی از مخارج مسجد ساخته شده که اجاره‌بهای کمی دارد ولی اگر این مغازه فروخته شود و پول آن به بانک یا به مضاربه یا سایر فعالیت‌های اقتصادی سپرده شود، درآمد بیشتری برای مسجد دارد، آیا می‌توان مغازه را فروخت و قیمت آن را در اینگونه موارد به کار گرفت؟

ج. خیر در فرض سؤال مجوز فروش وقف وجود ندارد.^۱

صرف زکات در مسجد

۷۷. یکی از مصارف زکات «فی سبیل الله» است: یعنی کاری که منفعت عمومی دینی دارد یا نفعش به عموم مسلمانان می‌رسد، یا برای اسلام مفید است، که از جمله آنها ساخت و تعمیر و سایر مخارج ضروری مسجد است، پس زکات اموال را می‌توان در مسجد خرج کرد.^۲

۷۸. س: در قسمتی از صحن یک مسجد، با پول زکات، اتاقی به عنوان کتابخانه مسجد ساخته شده؛ آیا این عمل جایز است یا خیر؟ و در صورت عدم جواز آیا لازم است آن را خراب نموده و به صحن مبدل سازند؟ و در هر صورت تصرف در زکات چه صورتی دارد؟ آیا مجزی است یا موجب ضمان بر متلف و بر ذمه «من تجب علیه» است و ملزم به اداء می‌باشد؟

ج. محل ساختن کتابخانه اگر مسجد نبوده و تغییر وقف محسوب نشده است، اشکال ندارد و ضامن نیست، در غیر این صورت عمل مزبور جایز نبوده است و کسی که متصدی عمل مزبور شده باید محل

۱. استفتائات، ج ۲، ص ۳۷۶، س ۱۰۳.

۲. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۲۸، س ۴۳۷.

۱. استفتاء.

۲. توضیح المسائل، م ۱۹۲۵، هفتم.

را از آن ساختمان تفریق نماید و پول زکات را که در آن ساختمان صرف کرده ضامن است.^۱

○ ۷۹. س: مسجدی است که نیاز مبرم به تعمیرات کلی دارد، آیا از زکات فطره می شود صرف آن کرد؟

ج. بهتر است فطره را به مصرف فقراى محل رسانند ولی در مسجد و مانند آن نیز مانعی ندارد.^۲

● ۸۰. س: در صورت وجود فقراء زکات تا چه مقدار زکات مال خود را بدون رعایت اصناف مستحقین می تواند صرف در ساختمان مسجد، در محل نماید؟

ج. با بودن فقراء، تمام زکات را هم می تواند صرف مسجد کند، لکن بهتر آن است که مقداری به فقراء بدهد و مقداری صرف مسجد نماید.^۳

صرف خمس در مسجد

۸۱. چون نصف خمس اموال باید به سادات فقیر دارای شرایط* داده شود و نصف دیگر آن که سهم امام زمان علیه السلام است، در زمان غیبت باید به مجتهد جامع الشرائط داده شود، بنابراین خمس مال را بدون اجازه مجتهد جامع الشرائط نمی توان در مسجد خرج کرد و اگر کسی بدون اجازه خرج کند، کفایت از پرداخت خمس نمی کند.^۴

۱. استفتاآت، ج ۱، ص ۳۴۴، س ۱۵.

۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۸۸، س ۲۸۰.

۳. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۷، س ۷۷.

*. شرایط سیدی که به او خمس داده می شود در توضیح المسائل بحث مصرف خمس آمده است.

۴. توضیح المسائل، م ۱۸۳۴.

کمک های مردمی

● ۸۲. س: آیا در بناء مسجدهای سنّی ها می توانیم کمک بکنیم یا خیر؟

ج. بلی در بناء مسجد می توانید کمک کنید.^۱

● ۸۳. س: اگر کسی برای مسجدی نذر کرده باشد که هرگاه پولی داشتم مثلاً مسجد را سفید کنم و قبل از شروع آن شخص، شخص دیگری آمد و مسجد را سفید کرد، آیا می شود آن پول را به مصرف دیگری در همان مسجد جهت زیلو و غیره برساند یا خیر؟

ج. در فرض مذکور موضوع نذر منتفی شده چیزی بر او واجب نیست و اگر بخواهد تبرعاً مبلغی را که نذر کرده صرف زیلو و جهات دیگر مسجد نماید مختار و مأجور است.^۲

■ ۸۴. س: کسی که متصدی و مسئول صندوق جمع اعانات برای ساختمان حرم امام یا حسینیه یا مسجدی می باشد آیا می تواند با جوهی که مؤمنین در صندوق ریخته اند با اطمینان ربح صد درصد خرید و فروش کند و همچنین کسی که وجوه سهم مبارک امام علیه السلام نزد او جمع شده با اطمینان به سود و حفظ اصل مال می تواند با پول تجارت کند یا نه؟

ج. اگر وکالت مؤمنین به مسئول صندوق شامل این نحو معاملات باشد، مانعی ندارد، ولی علم به رضا به تنهایی کافی نیست. و در مورد سهم مبارک امام علیه السلام اگر مجتهد صلاح بداند و اجازه بدهد و به مصلحت باشد مانعی ندارد.^۳

۱. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۷، س ۱۱۷. ۲. مجمع المسائل، ج ۲، ص ۳۲۶، س ۹۲۷.

۳. استفتاآت، ص ۵۲۷، س ۲۱.

○ ۸۵. س: خادم مسجدی میان دو نماز، پول به عنوان کمک برای مسجد جمع می‌کند، آیا می‌شود آن را به امام جماعت یا سخنران داد و یا در جهات دیگر مصرف کرد؟

ج. اگر مقصود پول‌دهندگان کمک به مخارج مربوط به مسجد باشد مانعی ندارد.^۱

○ ۸۶. س: پولی از مردم برای مسجد (به طور مطلق) جمع‌آوری می‌شود، آیا می‌توان آن را خرج برخی از متعلقات مسجد، مثل ساختن مغازه، درمانگاه یا کتابخانه برای مسجد کرد؟

ج. خیر، مگر با اطلاع و کسب رضایت از تمام کسانی که پول داده‌اند.^۲

○ ۸۷. س: اگر برق و آب مسجد و حسینیه مشترک باشد آیا از کمک‌هایی که از مردم به عنوان مخارج مسجد دریافت می‌شود می‌توان بدهی آب و برق و سایر هزینه‌های مشترک را پرداخت یا نه؟

□ ج. در این مورد باید هنگام دریافت وجوه از اشخاص به آنها تذکر داد و از آنها اختیار مصرف مشترک گرفت.

○ ج. با کسب اجازه از کسانی که پول را پرداخته‌اند مانعی ندارد.^۳

○ ۸۸. س: آیا از بودجه مسجد می‌توان در هزینه‌های سرویس بهداشتی مسجد که مورد استفاده عموم - اعم از نمازگزاران مسجد و دیگران - است خرج کرد؟

○ ج. به طور کلی هر بودجه‌ای را تنها می‌توان در همان موردی که برای آن تعیین شده، مصرف کرد؛ لذا اگر بودجه مسجد از موقوفات

مسجد باشد، یا به صورت کلی و تَبزعی از مردم گرفته شده، در صورتی می‌توان صرف این امور کرد که متعارف باشد و اگر غیر متعارف باشد نمی‌توان صرف کرد.

□ ج. اگر از اموال اهدایی باشد باید در جهتی که اهداءکنندگان راضی هستند صرف شود و اگر از درآمد موقوفات باشد باید در همان جهت وقف صرف شود.^۱

[به فصل ۴ «لوازم مسجد» نیز مراجعه شود.]

۱. جامع‌المسائل، ج ۱، ص ۹۱، س ۲۹۲. ۲. استفتاء. ۳. استفتاء.

۱. استفتاء.

لوازم مسجد

بیرون بردن لوازم مسجد

۸۹. س: چند عدد بخاری چوب سوز را قبلاً وقف مسجد نموده‌اند و فعلاً با تعویض بخاری‌ها، دیگر احتیاجی به آنها در این مسجد نیست و مسجدی در یک روستا احتیاج مبرم به بخاری دارد، با امام جماعت مسجد شهر در این مورد مشورت شد که ایشان اجازه استفاده از آنها را بدهند اما فرمودند: نامه‌ای به حضور امام بنویسید اگر حضرت امام اجازه دادند مانعی ندارد، لذا از حضور حضرت امام تقاضا می‌شود نظر مبارک را در جواز یا عدم جواز بیان فرمایید.

ج. اگر مسجدی که بخاری برای آن وقف شده احتیاج ندارد، می‌توانند

با نظر متصدی شرعی، در مسجد دیگر از آن استفاده نمایند.^۱

۹۰. س: آیا جایز است لوازم مسجد، از قبیل کولر، بلندگو و فرش جهت

استفاده شخصی فاتحه و عروسی و یا استفاده پیشنهاد مسجد از مسجد

خارج شود؟

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۸۶، س ۱۲۵.

ج. تابع کیفیت وقف است اگر برای استفاده در مسجد وقف شده،

بیرون بردن از مسجد جایز نیست.^۱

۹۱. س: آیا بردن فرش مسجد قدیم در مسجد جدید متصل جایز است؟

ج. اگر جزء مسجد قدیم محسوب است جایز است.^۲

۹۲. س: عده‌ای از افراد خیر پولی برای خریدن اجناسی که مورد احتیاج مسجد است می‌دهند و آن اجناس به نام مسجد خریداری می‌شود، آیا می‌توان از آنها در خارج از مسجد برای کارهای خیر استفاده نمود؟

ج. اگر برای خصوص مسجد مزبور داده‌اند در خصوص آن مسجد از

آن استفاده شود.^۳

● ۹۳. س: در مسجد گلیم‌هایی است که در حاشیه‌اش نوشته شده وقف مسجد است و اجازه خارج کردن از مسجد نیست، فعلاً فرش‌های قیمتی برای آن مسجد آورده و فرش نموده و گلیم‌ها را برداشته و حجرات همان مسجد را که در حیاط مسجد است فرش نموده‌اند و طلاب علوم دینیّه در آنها ساکن هستند. آیا اشکالی دارد یا خیر؟

ج. در فرض سؤال گلیم مسجد را زیر فرش خود مسجد، پهن کنند و

به جای دیگر نبرند.^۴

○ ۹۴. س: آیا در ایام عزاداری می‌توان از فرش و سماور و بلندگوی

مسجد، در حسینیه مجاور یا نزدیک آن استفاده کرد؟

ج. آنچه وقف یا ملک مسجد باشد، نمی‌توان در خارج از مسجد

از آن استفاده نمود، بلی اگر وسائلی تبرعاً برای امور خیر تهیه

شده باشد می‌توان از آن در غیر از مسجد هم استفاده نمود.^۱

فروش لوازم مسجد

۹۵. خرید و فروش چیزهایی که وقف مسجد شده باطل است، ولی اگر به طوری خراب شود که نتوانند استفاده‌ای را که مال برای آن وقف شده از آن ببرند، مثلاً فرش مسجد پاره شود که نتوانند روی آن نماز بخوانند، فروش آن اشکال ندارد و در صورتی که ممکن باشد باید پول آن را در همان مسجد به مصرفی برسانند که به مقصود وقف‌کننده نزدیکتر باشد.^۲

۹۶. س: تبدیل قرآن و کتب وقف شده در مساجد به احسن، چه صورت دارد؟

ج. تا موقعی که قابل استفاده است فروش و تبدیل آن جایز نیست.^۳

○ ۹۷. س: چیزهایی که به مسجد به عنوان نذر داده می‌شود، مانند پنکه، چراغ، استکان و نعلبکی چنانچه زاید بر احتیاج باشد، آیا متولی می‌تواند زیاده را بفروشد و به سایر هزینه‌های لازم مسجد برساند؟

ج. در صورتی که مورد نیاز سایر مساجد نباشد مانعی ندارد.^۴

○ ۹۸. س: سماور ذغالی را فردی وقف مسجد کرده و اکنون مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، آیا می‌شود آن را فروخت و به جای آن فرش تهیه کرد؟

ج. اگر مسجد دیگری نیاز به چنین سماوری داشته باشد به آنجا داده

شود و اگر چنین نیست آن را تبدیل به سماور گازی و مثل آن کنند و

در صورت عدم نیاز پول آن را صرف در آبدارخانه مسجد کنند.^۵

۱. استفتاء.

۲. توضیح المسائل، م ۲۰۹۴.

۳. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۷۰، س ۸۸.

۴. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۲، س ۲۹۳.

۵. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۳، س ۲۹۶.

۲. همان، ص ۳۴۵، س ۲۷.

۴. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۶، س ۷۴.

۱. همان، ص ۳۴۴، س ۲۵.

۳. همان، ص ۳۴۵، س ۲۸.

○ ۹۹. س: اجناسی مانند قند و چای را که در مساجد و غیره زیاد می‌آید و در اثر گذشت ایام احتمال فاسد شدن آنها وجود دارد، آیا می‌توان فروخت و پول آن را خرج همان مسجد کرد، یا باید به مسجد دیگر برد؟ ج. اگر بشود از عین آن در مساجد و یا در وقت دیگر استفاده کنند این امر تقدّم دارد.^۱

○ ۱۰۰. س: برخی از اجناس متعلق به مسجد که مورد نیاز آن مسجد نیست یا امروزه استفاده از چنین وسایلی متعارف نمی‌باشد و در مساجد دیگر نیز از همین جهت قابل استفاده نیست، مانند فرش کهنه یا بخاری نفت‌سوز در شهرهایی که گاز شهری دارد، فروختن چنین وسایلی چه حکمی دارد؟

ج. متولّی شرعی می‌تواند این وسائل را تبدیل به احسن و از همان نوع وسائل تهیه نماید که قابل استفاده باشد.^۲

○ ۱۰۱. س: فرش یا وسیله دیگری از مسجد که از ارزش بسیار بالایی برخوردار است ولی اگر مورد استفاده قرار بگیرد در مدت کوتاهی، ارزش آن به مقدار زیادی کاهش می‌یابد، در صورتی که فروش آن به نفع مسجد است، آیا فروش آن جایز است؟

ج. در فرض سؤال، تبدیل آن توسط متولّی شرعی آن بلامانع است.^۳

○ ۱۰۲. س: فروش فرش‌های مسجد که دارای اندازه‌های متفاوت و رنگ‌های مختلف است برای یکنواخت کردن آنها و ایجاد جذابیت بیشتر که در نهایت سبب جذب افراد بیشتری به نماز در مسجد خواهد شد، چه حکمی دارد؟

ج. مجوّز فروش و تبدیل نمی‌شود.^۱

□ ۱۰۳. س: در مواردی که حفظ مال موقوفه مسجد، مثل فروش و موکت مندرس، با بهداشت و نظافت آن مکان مقدّس تنافی داشته باشد، تبدیل به احسن نمودن این‌گونه اجناس موقوفه چه حکمی دارد؟

ج. با امکان استفاده از آنها فروش و تبدیل آنها جایز نیست و سعی کنند نظافت و بهداشت را در مورد آنها حفظ کنند.^۲

○ ۱۰۴. س: وقف کردن اجناسی که احتمال سرقت آن زیاد است و همین امر سبب می‌شود که اغلب اوقات، در مسجد بسته باشد، صحیح است یا نه و بر فرض صحّت وقف، فروش یا تعویض آن جایز است یا نه؟

ج. ظاهراً دلیلی بر منع وقف یا عدم صحّت آن در فرض سؤال وجود ندارد و احکام سائر موقوفات را دارد.^۳

○ ۱۰۵. س: آیا می‌توان لوازم مسجد را فروخت و با پول آن وجه آب و برق و سایر هزینه‌های مسجد را پرداخت؟

○ □ ج. جایز نیست.

* اگر وقف باشد جایز نیست و اگر ملک مسجد باشد و مصلحت در فروش باشد با اذن متولّی جایز است.^۴

□ ۱۰۶. س: آیا در ایام عزاداری می‌توان از فرش و سماور و بلندگوی مسجد، در حسینیه مجاور یا نزدیک آن استفاده کرد؟

ج. اگر وقفیت اشیاء مذکور برای مسجد محرز باشد، استفاده از آن در غیر مسجد جایز نیست.^۵

۱. استفتاء.

۲. استفتاء.

۳. استفتاء.

۴. استفتاء.

۵. استفتاء.

۱. جامع‌المسائل، ج ۱، ص ۹۳، س ۳۰۲. ۲. استفتاء. ۳. استفتاء.

لوازم مسجد تخریب شده

● ۱۰۷. س: مسجدی قدیمی که غیر قابل استفاده بود تخریب و نوسازی شده مقداری از سنگ‌های شبستان باقی مانده، آیا استفاده از آن سنگ‌ها جهت توالی و دستشویی جایز است یا خیر؟ زیرا سنگ‌های اضافی از اصل ساختمان و شبستان مسجد می‌باشد؟

ج. در فرض سؤال اگر مسجد دیگری در محل یا غیر آن باشد که نیازه سنگ داشته باشند، صرف آن شود و چنانچه مسجد دیگری نباشد، سنگ‌ها را بفروشید و پول آن را صرف خود مسجد کنید و صرف آن در توالی و دستشویی صحیح نیست.^۱

آوردن قرآن و مهر از مسجد

■ ۱۰۸. س: آیا مهر مسجد را به مسجد دیگر می‌توان برد یا نه؟ مثلاً اگر کسی مهر مسجد را ببرد و مدتی با آن نماز بخواند چه در منزل و چه در مسجد دیگر آیا نماز او چه صورت دارد؟

ج. جایز نیست و باید به جای اول برگرداند، مگر آنکه یقین کند که مخصوص آن مسجد نیست.^۲

● ۱۰۹. س: قرآن‌هایی که در مسجد الحرام است بر بعضی نوشته شده که وقف است، ولی بر بعضی دیگر نوشته نشده است، شایع است آنها که کلمه وقف و یا عبارت دیگر که مفهم وقف بودن باشد ندارد، جایز است بردارند و چنین کاری احیاناً شده است، بفرمایید جایز است یا نه؟

ج. برداشتن آنها بدون اینکه از متصدی ذریب بگیرند، جایز نیست و باید برگردانده شود.^۳

استفاده از بلندگوی مسجد

● ۱۱۰. س: در مسجد... یک دستگاه بلندگو است که در موقع اذان و مجالس سوگواری از آن استفاده می‌شود، بعضی اوقات، کودکی یا پولی از اشخاص، مفقود می‌شود از ما خواهش می‌کنند که به وسیله بلندگو، به اهالی شهر ابلاغ نماییم، حکمش چیست؟

ج. اگر بلندگو را به خارج نبرند و پول برق آن را بدهند، اشکال ندارد.^۱

استفاده از برق مسجد

○ ۱۱۱. س: اگر در مسجد روضه برقرار باشد آیا می‌توان برای ضبط شخصی از برق آن استفاده کرد؟

ج. جایز نیست، مگر آنکه پول برق مصرف شده را بدهند.^۲

میوه‌های درخت مسجد

● ۱۱۲. س: اینجانب خادم مسجدی هستم که مدت سی و دو سال در این مسجد برای رضای خدا خدمت می‌کنم و از کسی مزد و حقوق نگرفته و نمی‌گیرم، در حیاط این مسجد مقداری درخت قلمه و درخت میوه غرس نمودم و بار آوردم، آیا جایز است از میوه و چوب آنها، خانواده اینجانب استفاده کنند یا جایز نیست؟

ج. اگر درختان را از مال خودتان غرس کرده‌اید و وقف ننموده‌اید،

میوه آن از خود شماست و می‌توانید استفاده کنید.^۳

۱. مجمع‌المسائل، ج ۱، ص ۱۴۶، س ۷۳. ۲. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۴۵، س ۳۶. ۳. مناسک محشئی، ص ۳۹۶؛ استفتائات مسائل متفرقه، س ۱۳۴۶.

۱. مجمع‌المسائل، ج ۱، ص ۱۴۵، س ۷۰. ۲. جامع‌المسائل، ج ۱، ص ۹۶، س ۳۱۶. ۳. استفتاآت، ج ۳، ص ۳۳۴، م ۱.

عبادت در مسجد

نماز خواندن در مسجد

۱۱۳. نماز خواندن در مساجد مستحب است، بلکه حاضر نشدن در مسجد مخصوصاً برای همسایگان مسجد - در صورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد - مکروه است.^۱

۱۱۴. ترتیب اولویت مساجد برای نماز خواندن از نظر ثواب بدین شرح است:

- * مسجد الحرام: هر نماز، معادل یک میلیون نماز
- * مسجد النبی ﷺ: هر نماز، معادل ده هزار نماز
- * مسجد جامع کوفه: هر نماز، معادل هزار نماز
- * مسجد الاقصی: هر نماز، معادل هزار نماز
- * مسجد جامع هر شهر: هر نماز، معادل یکصد نماز
- * مسجد قبیله: هر نماز، معادل بیست و پنج نماز

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۱۵۱، م ۱۶.

* مسجد بازار: هر نماز، معادل دوازده نماز.^۱

۱۱۵. برای زن‌ها نماز خواندن در خانه بهتر است، ولی اگر بتوانند کاملاً خود را از نامحرم حفظ کنند، بهتر است در مسجد نماز بخوانند.^۲

۱۱۶. مستحب است انسان نمازش را در مکان‌های مختلف و مساجد متعددی بخواند که در قیامت همه آن اماکن و مساجد به نفع او شهادت دهند.^۳

۱۱۷. تعطیل کردن مسجد مکروه است و مستحب است انسان نماز را در مسجدی بخواند که نمازگزار ندارد تا تعطیل نشود. از امام صادق علیه السلام

روایت شده است که - سه چیز در قیامت از مردم شکایت می‌کنند: اول مسجد متروکی که اهل آنجا در آن نماز نمی‌خوانند. دوم: عالمی که بین عده‌ای جاهل قرار دارد و از او استفاده نمی‌کنند. و سوم: قرآنی که متروک مانده و غبار گرفته است و آن را تلاوت نمی‌کنند.^۴

۱۱۸. زیاد رفتن به مسجد مستحب است. از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که هر کس به مسجد رود از وقتی که روانه مسجد می‌شود تا به خانه برمی‌گردد، برای هر قدم که برمی‌دارد ده حسنه نوشته می‌شود.^۵

* ۱۱۹. س: شخصی نذر کرده نمازی را در مسجد به جماعت بخواند وقتی برای شرکت در نماز جماعت به مسجد رفت به جهت شلوغی و زیادی جمعیت، در حیاط مسجد اقتدا کرده و نمازش را خوانده است، آیا لازم است نماز خوانده شده را مجدداً بخواند؟

ج. اگر حیاط به عنوان مسجد وقف شده به نذر خود عمل کرده است و اگر نشده به نذر خود عمل نکرده است ولی اعاده نماز وجهی ندارد و

۱. همان و العروة الوثقی، ج ۱، مکان المصلی، ص ۵۹۶، م ۴.

۲. توضیح المسائل، م ۸۹۴.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۵۹۶، م ۶.

۴. همان، م ۸. ۵. همان، ص ۵۹۷، م ۹.

اگر نماز معینی را چنین نذر کرده نذر باطل شده و چیزی بر او نیست و اگر نماز معینی نبوده نماز دیگری را به جماعت بخواند.

نماز تحیت مسجد

۱۲۰. وقتی انسان وارد مسجد می‌شود، مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند، کافی است.^۱

اماکن تخییر

۱۲۱. مسافر - با شرایطی که در کتاب‌های مفصل فقهی آمده است - نمازهای چهار رکعتی را باید شکسته (دو رکعتی) بخواند، ولی در چهار مکان، می‌تواند نماز تمام یا شکسته بخواند و آن اماکن عبارتند از:

* مسجد الحرام در مکه مکرمه

* مسجد النبی صلی الله علیه و آله در مدینه منوره

* مسجد جامع کوفه

* حرم سیدالشهداء امام حسین علیه السلام^۲

۱۲۲. این حکم اختصاص به مسجد اصلی ندارد و در جاهای توسعه یافته هم مسافر می‌تواند نمازش را تمام بخواند هر چند احتیاط مستحب است، تنها در مسجد اصلی نماز را تمام بخواند.^۳

جاگرفتن برای نماز

۱۲۳. مسجد و حرم امام علیه السلام از اماکن مشترک و عمومی مسلمانان است، که همه آنان در استفاده از آن مساوی هستند - البته استفاده‌هایی که مخالف

۱. توضیح المسائل، م ۹۱۳.

۲. توضیح المسائل، م ۱۳۵۶.

۳. مناسک حج مُحَسَّنِی، ص ۴۸۶، م ۱۳۱۶.

شرع و شأن آن اماکن مقدس نباشد - پس اگر شخصی قبل از دیگری، جایی از برای نماز یا عبادتی دیگر یا قرائت قرآن یا خواندن دعاء در اختیار گرفت، دیگری نمی تواند آن جا را از او بگیرد، آری بعید نیست که نماز - جماعت یا فرادی - بر سایر کارها مقدم باشد، پس اگر شخصی مسجد را برای تلاوت قرآن یا درس گفتن یا دعا خواندن اشغال کرده باشد و شخص دیگری بخواهد در آنجا نماز بخواند، و جای دیگری در مسجد برای نماز خواندن نباشد یا بخواهد به جماعت ملحق شود و جای دیگری برای فرادی خواندن نماز هست ولی برای شرکت در جماعت نیست، مثلاً در کنار صفوف، به هم فشرده نماز جماعت، شخصی مشغول قرائت قرآن است و شبستان دیگری در مسجد برای نماز فرادی خواندن هست ولی جایی برای شرکت در نماز جماعت باقی نمانده و فردی وارد می شود و می خواهد در نماز جماعت شرکت کند، بر شخصی که قرآن می خواند واجب است، جای خود را به نمازگزار بدهد.^۱

۱۲۴. اگر کسی در مسجد یا حرم جایی برای خود بگیرد و دیگری نگذارد که از آنجا استفاده کند، حق او را غصب کرده است.^۲

۱۲۵. کسی که در مسجد یا حرم نشسته، اگر دیگری جای او را غصب کند و در آنجا نماز بخواند بنا بر احتیاط واجب باید دوباره نمازش را در محل دیگری بخواند.^۳

۱۲۶. گذاشتن رَحْل* برای نشستن در حرم یا مسجد، مانند نشستن است،

۱. تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب احیاء الموات و المشرکات، ص ۲۱۴، م ۱۵.

۲. همان.

۳. توضیح المسائل، م ۶۸۸.

*. رحل: اثاث و وسائل؛ مانند سجاده و عبا و ...

یعنی صاحب رحل، حق اولویتی نسبت به آن مکان پیدا می کند و دیگران نمی توانند جای او را بگیرند، در صورتی رحل، چیزهایی مثل سجاده و عبا باشد که تمام محل نماز خواندن یا قسمت عمده آن را بگیرد، نه مثل گذاشتن مهر یا تسبیح یا مسواک و شانه و امثال اینها، بنابراین با گذاشتن مهر یا تسبیح و حتی هر دو حقی برای او ثابت نیست و دیگران می توانند، بردارند و در آن مکان نماز بخوانند.^۱

۱۲۷. بین گذاشتن رحل و آمدن فرد نباید فاصله زیاد باشد، به طوری که آن مکان معطل بماند، پس اگر رحلی بگذارد و برود و برنگردد در صورتی که بدون برداشتن نتوان در آن محل نماز خواند، دیگران می توانند آن را بردارند ولی کسی که آن را برمی دارد، ضامن نگهداری آن است تا صاحبش برگردد.^۲

۱۲۸. اگر شخصی که در جایی از مسجد یا حرم نشسته است، برخیزد و از آن محل صرف نظر کند، حتی اگر رحلی گذاشته و رحل را بر ندارد، دیگران می توانند آن جا را بگیرند. ولی تصرف در رحل او جایز نیست، مثلاً نمی توانند بر سجاده او نماز بخوانند.^۳

● ۱۲۹. س: شخصی در مسجد، جهت نماز جماعت، رحل گذاشته و بیرون رفته و جماعت برپا شده و صاحب رحل مراجعت نکرده است در این صورت به محض منعقد شدن نماز جماعت، حق او از آن مکان ساقط شده و دیگری می تواند جای او را تصرف کند یا نه؟

ج. بعد از منعقد شدن جماعت، احتیاط آن است که تا امام به رکوع

رکعت اول نرفته جای او را اشغال نکنند.^۴

۱. همان، ص ۲۱۵، م ۱۷.

۲. همان، ص ۲۱۵.

۳. همان، ص ۲۱۴ و ۲۱۵، س ۱۶ و ۱۸.

۴. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۳۵، س ۳۲.

○ ۱۳۰. س: شخصی برای نماز در مسجد جا گرفته و می رود وضو بگیرد، دیگری جا نماز او را کنار زده و جای او مشغول نماز می شود آیا نماز او صحیح است؟

ج. بنا بر احتیاط واجب نمازش را دوباره در محل دیگر بخواند.^۱

با کسانی که به مسجد نمی آیند

۱۳۱. مستحب است انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی شود:

- غذا نخورد

- در کارها با او مشورت نکند

- همسایه او نشود

- از او زن نگیرد

- و به او زن ندهد.^۲

مستحبات مسجد

۱۳۲. به جز آنچه تا کنون گفته شد، این کارها نیز درباره مسجد مستحب است:

* زودتر از همه به مسجد رفتن و دیرتر از همه از مسجد بیرون آمدن.

* چراغ مسجد را روشن کردن [تأمین نور مسجد].

* تمیز کردن مسجد.

* هنگام وارد شدن، ابتدا پای راست را داخل مسجد گذاشتن.

* هنگام بیرون آمدن، ابتدا پای چپ را بیرون گذاشتن.

* وضو گرفتن، برای رفتن به مسجد.

* خوشبو کردن خود و پوشیدن بهتر لباس ها برای رفتن به مسجد.^۱

مکروهات مسجد

۱۳۳. این کارها درباره مسجد مکروه است:

* عبور از مسجد، به عنوان محل عبور، بدون آنکه در آنجا نماز بخواند.

* خوابیدن در مسجد مگر در حال ناچاری.

* فریاد زدن در مسجد و صدا را بلند کردن، مگر برای اذان.

* سخن گفتن از امور دنیا در مسجد.

* خرید و فروش در مسجد.

* انداختن آب دهان و بینی در مسجد.*

* رفتن به مسجد برای کسی که سیر یا پیاز خورده و بوی دهانش مردم را آزار می دهد.^۲

اعتکاف در مسجد

۱۳۴. یکی از کارهای مستحب، اعتکاف است و عبارت است از ماندن در مسجد به قصد عبادت با شرایطی که در کتاب های مفصل فقهی آمده است.^۳

۱۳۵. اعتکاف تنها در این مساجد صحیح است:

* مسجد الحرام در مکه مکرمه

* مسجد النبی ﷺ در مدینه منوره

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الوضوءات المستحبه، ص ۱۹۴ و توضیح المسائل، م ۹۱۲ و ۹۱۳.

*. اگر بی احترامی به مسجد باشد حرام است. ۲. توضیح المسائل، م ۸۹۶ و ۸۹۷.

۳. تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، خاتمه فی الاعتکاف، ص ۳۰۴.

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۴، ۳۰۵. ۲. توضیح المسائل، م ۸۹۷.

* مسجد جامع کوفه

* مسجد جامع بصره

* و در غیر از این چهار مسجد، تنها در مسجد جامع هر شهر به قصد رجاء مانع ندارد و در سایر مساجد جایز نیست.^۱

مسجد جامع

● ۱۳۶. س: تعریف مسجد جامع چیست؟

ج. مسجد جامع مسجدی است که اغلب اوقات بیشتر از سایر مساجد جمعیت داشته باشد.^۲

□ ۱۳۷. س: تعریف مسجد جامع چیست؟

ج. مسجدی که برای اجتماع زیادی از اهالی آنجا ساخته شده و اختصاص به گروه خاصی یا اهالی محله‌ای نداشته باشد.^۳

▣ ۱۳۸. س: مسجد جامعی در شهری ساخته شده، بعد از آن مسجد بسیار بزرگتری ساخته شده و آن نیز به مسجد جامع معروف گشته، کدامیک از این دو مسجد، شرعاً مسجد جامع می‌باشد، و ملاک در تعیین مسجد جامع چیست، با توجه به اینکه گاهی در این مسجد نماز جمعه خوانده می‌شود و گاهی در آن، و حکم اعتکاف در این دو مسجد چیست؟

ج. در صدق جامع بودن مسجد شرط نیست که تنها یک مسجد باشد، پس تعدد مسجد جامع در یک شهر ضرری نمی‌زند، و اعتکاف در هر دو صحیح است، اگر جامع نامیده شود، و اقامه نماز جمعه دخیلی در موضوع ندارد.^۴

نماز جماعت

از آنجا که مساجد مهمترین مکان برگزاری نماز جماعت است و اگر مسجد نماز جماعت نداشته باشد، نقش خود را به طور کامل ایفا نکرده و تأثیر چندانی برای حفظ دین‌داری افراد جامعه نخواهد داشت. بدین سبب در این قسمت برخی از احکام نماز جماعت آورده می‌شود.

اهمیت نماز جماعت

گذشته از آن که در روایات، برای نماز جماعت اجر و پاداش بسیاری وارد شده است، با دقت در برخی از مسائل فقهی، به اهمیت این عبادت پی می‌بریم و در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱۳۹. مستحب است نمازهای واجب، به خصوص نمازهای یومیّه را به جماعت بخوانند.

۱۴۰. شرکت در نماز جماعت برای هر کسی مستحب است، به ویژه برای همسایه مسجد.

۱۴۱. مستحب است انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند.

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، خاتمه فی الاعتکاف، ص ۳۰۴.

۲. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۳، س ۱۰۱. ۳. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۲۲، س ۴۱۲.

۴. مسائل ورود، ص ۱۹، س ۵۲.

۱۴۲. نماز جماعت هر چند اوّل وقت خوانده نشود، از نماز فردای اوّل وقت بهتر است.

۱۴۳. نماز جماعتی که مختصر خوانده می‌شود، از نماز فردایی که طول بدهد بهتر است.

۱۴۴. سزاوار نیست انسان بدون عذر نماز جماعت را ترک کند.

۱۴۵. حاضر نشدن در نماز جماعت از روی بی‌اعتنایی به آن، جایز نیست.

۱۴۶. وقتی که جماعت برپا می‌شود، مستحب است کسی که نمازش را فرادا خوانده دوباره به جماعت بخواند.

۱۴۷. امام یا مأوموم می‌تواند نمازی را که به جماعت خوانده، دوباره به جماعت بخواند، در صورتی که جماعت دوّم و اشخاص آن غیر از اول باشد.^۱

۱۴۸. س: اگر کسی در نماز جماعت توجه کافی نداشته باشد ولی در منزل و به طور فرادا نمازش از توجه بیشتری برخوردار باشد می‌تواند در منزل نماز بخواند به جای جماعت؟

ج. مانع ندارد و جماعت بهتر است.^۲

۱۴۹. □ س: ثواب‌هایی که برای نماز جماعت در روایات وارد شده مخصوص نماز جماعتی است که در مسجد اقامه می‌شود یا خصوصیت ندارد؟

ج. مسجد در این مورد خصوصیت ندارد بلی اگر جماعت در

مسجد منعقد شود ثواب آن از جهت وقوع نماز در مسجد بیشتر

است.^۳

شرایط نماز جماعت

۱۵۰. هنگام برپایی نماز جماعت، شرایط زیر باید مراعات شود:

* مأوموم از امام جلوتر نایستد و احتیاط واجب آن است که کمی عقب‌تر بایستد.

* جایگاه امام جماعت از جایگاه مأومومین بالاتر نباشد.

* فاصله امام و مأوموم و فاصله صف‌ها زیاد نباشد.

* بین امام و مأوموم و همچنین بین صف‌ها چیزی مانند دیوار یا پرده مانع نباشد. ولی نصب پرده بین صف مردها و زن‌ها اشکال ندارد.^۱

۱۵۱. س: طبقه دوم مسجد، مأومومین زن یا مرد اقتدا می‌نمایند و لبه این طبقه یک دیوار نیم‌متری وجود دارد، آیا وجود این دیوار ضرری به جماعت آنها می‌زند یا خیر؟

ج. اشکال ندارد.^۲

۱۵۲. ○ س: شیب‌دار بودن کف مسجد به طرف محراب و قبله مسجد، آیا برای برپایی نماز جماعت اشکالی ندارد؟

ج. خیر.^۳

نماز جماعت چند طبقه «اقتدا در طبقات مختلف»

۱۵۳. اگر جای مأوموم بلندتر از امام باشد، در صورتی که بلندی آن به مقدار متعارف باشد اشکال ندارد، مثل آن که امام در صحن مسجد و مأوموم در پشت بام به نماز بایستد ولی اگر مثل ساختمان‌های چند طبقه این زمان باشد، جماعت اشکال دارد.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۷۷ و ۷۷۸؛ توضیح المسائل، م ۱۴۱۵، ۱۴۳۲ و ۱۴۳۳.

۲. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۸۳، س ۴۹۸. ۳. استفتاء.

۴. توضیح المسائل، م ۱۴۱۶.

۱. توضیح المسائل، م ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۴. ۲. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۷۷، س ۴۷۶.

۳. استفتاء.

۱۵۴. س: مسجدی در کراچی [هست که در آن] نماز جماعت برپا می شود و دارای چهار طبقه و طبقه همکف است، حالت نمازگزاران در طبقات به شرح زیر است:

الف. بعضی از نمازگزاران طبقه اول، می توانند امام جماعت و بعضی از نمازگزاران طبقه همکف را ببینند.

ب. بعضی از نمازگزاران طبقه دوم و طبقه سوم می توانند بعضی از نمازگزاران طبقه همکف را ببینند ولی هیچ کدام از آنان نمی توانند امام جماعت را که در طبقه همکف است ببینند.

ج. و اما نمازگزاران طبقه چهارم نمی توانند هیچ کدام از نمازگزاران طبقه همکف و طبقه اول را ببینند آنها فقط می توانند بعضی از نمازگزاران طبقه دوم و طبقه سوم را ببینند در اینجا اضافه می کنم که در هر طبقه صف های نمازگزاران برپاست و هیچ طبقه تماماً خالی نمی باشد و اتصال مأمومین در هر طبقه با طبقه قبل حاصل است، آیا نماز جماعت در طبقات اول، دوم، سوم و چهارم، در مسجد فوق ان شاء الله قبول است یا خیر؟

ج. در صورتی که طبقات نسبت به یکدیگر علو فاحش* نداشته باشد و کسی که در صف اول هر طبقه می ایستد از صف قبل از خودش در طبقه قبل ولو یک نفر را ببیند نماز صحیح است.^۱

اتصال صفوف جماعت

۱۵۵. مأمومین باید با امام جماعت مرتبط باشند و ارتباط آنها یا بدون واسطه است که بین امام و مأموم نباید بیش از یک گام فاصله باشد، یعنی از محل

*. علو فاحش: بلند زیاد.

۱. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۸۳، س ۴۹۷.

سجده مأموم تا محل ایستاده امام. یا با واسطه سایر مأمومین که از جلو یا سمت راست یا چپ باید این ارتباط برقرار باشد و بین نمازگزار و صف جلو یا کسی که طرف راست یا چپ او قرار دارد بیش از یک گام فاصله نباشد.^۱

مانع بین صفوف

۱۵۶. اگر نمازگزار در صف اول ایستاده نباید مقابل او مانعی باشد که نتواند امام جماعت را ببیند، پس اگر امام جماعت در محراب باشد، کسانی که دو طرف محراب پشت دیوار می ایستند و امام جماعت را نمی بینند نمی توانند اقتدا کنند، ولی اگر مانعی در کار نباشد و به جهت طولانی بودن صف، امام جماعت را نبینند، اشکال ندارد.

و اگر در صفوف بعدی می ایستد، نباید مانعی از دیدن صف جلو وجود داشته باشد، پس اگر صفوف جماعت تا در شبستان برسد، کسی که بیرون شبستان، مقابل در ایستاده که صف جلو را می بیند و کسانی که پشت سر او ایستاده اند نمازشان صحیح است ولی کسانی که دو طرف پشت دیوار ایستاده اند و از صف جلو کسی (حتی یک نفر) را نمی بینند، نمازشان باطل است.^۲

۱۵۷. س: از قدیم در مساجد، حائلی مثل پرده بین زنان و مردان بوده و اکنون عده ای می گویند، پرده و دیوار بین زنان و مردان در حال نماز خواندن و موعظه کردن لزومی ندارد، نظر امام در این مورد چیست؟ ج. در صورتی که مفسده ای نیست پرده لزوم ندارد، بلی در نماز، احتیاط مستحب آن است که زن عقب تر از مرد باشد، مگر در صورتی که بین آنها حائلی مثل پرده باشد.^۳

۱. توضیح المسائل، م ۱۴۳۵ و ۱۴۳۶.

۲. توضیح المسائل، م ۱۴۱۱ و ۱۴۱۲.

۳. استفتاآت، ج ۱، ص ۱۵۰، س ۷۸.

۱۵۸. س: در وسط مسجد حوضی است که صف‌های جماعت طویل می‌شوند و عده‌ای در جایی می‌ایستند که از طرف راست یا چپ متصل هستند ولی پیش روی آنها حوض آب است، این‌گونه اتصال کافی است؟ ج. کافی است.^۱

○ ۱۵۹. س: گاهی در لبه نیم‌طبقه مسجد نرده فلزی یا مانع آلومینیومی یا آهنی قرار می‌دهند، وجود چنین موانعی تا چه مقداری از نظر ارتفاع و ضخامت، مانع اتصال صفوف نمی‌باشد؟

ج. تا وقتی که وحدت اجتماع و اتصال صفوف عرفاً محقق باشد.^۲
○ ۱۶۰. س: آیا وجود مانع شیشه‌ای ضخیم یا غیر ضخیم، شیشه‌ای که طرف دیگرش پیدا است یا پیدا نیست بین صفوف نمازگزاران اشکال دارد؟ ج. اگر عرفاً دو فضا محسوب شود مضر است.^۳

○ ۱۶۱. س: ورق چوبی یا فلزی یا دیوار گچی نازک، بین صف مردان و زنان، آیا مانع اتصال صفوف است یا نه؟

ج. چنانچه وحدت جماعت و وحدت مکان نماز به هم نخورد و به طوری باشد که زنان از احوال امام اطلاع پیدا کنند تا بتوانند از او تبعیت کنند مانعی ندارد.^۴

شرکت بانوان در نماز جماعت

۱۶۲. س: آیا شرکت بانوان در نمازهای جماعت یومیّه و نماز جمعه کراهت دارد یا خیر؟

ج. کراهت ندارد، بلکه در بعض موارد مطلوب است.^۵

۱۶۳. س: زنانی که عادت ماهانه خود را می‌گذرانند و از خواندن نماز معذورند، آیا می‌توانند در نماز جمعه یا جماعت در غیر مسجد شرکت کنند؟

ج. می‌توانند در اجتماع برای نماز شرکت کنند و صورتاً متابعت نمایند ولی نباید نماز بخوانند.^۱

۱۶۴. س: دختر جوانی هستم که همسایه مسجد می‌باشم، با توجه به مسأله ۸۹۴ رساله و با توجه به رهنمودهایی که در مورد حفظ مساجد فرموده‌اید، خواهشمند است بفرمائید که تا چه حد رفتن یک دختر به مسجد جایز است؟

ج. حدی ندارد و با رضایت ولی خود عمل کنید.^۲

شرایط امام جماعت

امام جماعت باید این شرایط را داشته باشد:

* بلوغ و عقل

* عدالت

* رجولیت (مرد بودن)

* نماز را به طور صحیح بخواند.

* مسلوس و مبطن* نباشد.

* به واسطه عذری با لباس نجس نماز نخواند

* بیماری خوره یا پیسی نداشته باشد.^۳

۱. همان، س ۴۵۵.

۲. همان، ص ۲۷۵، س ۴۷۰.

*. مسلوس کسی است که کنترل ادرار ندارد و مبطل کسی است که مدفوع را نمی‌تواند کنترل کند.

۳. توضیح المسائل، م ۱۴۵۳، ۱۴۵۵ تا ۱۴۵۹.

۱. استفتاءات، ج ۱، ص ۲۸۱، س ۴۹۲.

۲. استفتاء.

۳. استفتاء.

۵. همان، ص ۲۷۲، س ۴۵۶.

۱۶۵. س: آیا مأمومی که قرائتش فصیح‌تر از امام جماعت است، می‌تواند برای نماز جماعت به این امام اقتدا کند؟
ج. اقتدا صحیح است.^۱

■ ۱۶۶. س: شخصی مسجدی، وقف کرده که امام جماعت مسجد، هاشمی باشد، آیا این شرط لازم‌الرعايه است؟
ج. لزوم رعایت این شرط معلوم نیست.^۲

□ ۱۶۷. س: در چه صورتی زن می‌تواند امام جماعت شود؟

ج. امامت زن در نماز جماعت، فقط برای زنان جایز است.

○ ۱۶۸. س: امام جماعتی که مردم محل (نمازگزاران مسجد) او را قبول دارند، عادل نیست و امام جماعت عادل که جایگزین او شده، مردم قبول ندارند و در نمازش حاضر نمی‌شوند، تکلیف چیست و کدامیک مقدمند؟

ج. هر یک را که مردم عادل می‌شناسند به او اقتداء کنند، البته کسی که او را عادل نمی‌داند نمی‌تواند به او اقتداء کند ولی حق ندارد از اقتداء دیگران به او جلوگیری کند.^۳

○ ۱۶۹. س: اگر مردم محل (نمازگزاران مسجد) به امام جماعت غیر اعلم و غیر اتقی رضایت دارند، آیا اعلم و اتقی مقدم است، یا امام جماعت مرضی مردم؟

ج. نماز جماعت با امام اعلم و اتقی افضل است ولی این در صورتی است که خود مردم به این اتقی و اعلم بودن پی برده باشند نه اینکه فقط عقیده یک نفر، این باشد.^۴

□ ۱۷۰. س: آیا بی‌نظمی غیر موجب امام جماعت، خلاف مروّت و مُخل به عدالت او هست یا نه؟

ج. مجرد بی‌نظمی اگر مستلزم یا همراه خلاف شرع نباشد مخلّ به عدالت نیست.^۱

○ ۱۷۱. س: امام جماعتی که برای رفتن به نماز جماعت حقوقی دریافت می‌کند، اگر نامنظم باشد و گاهی اوقات به نماز حاضر نشود خدشه‌ای به عدالت او وارد می‌شود یا نه؟

ج. این عمل مضرّ به عدالت نیست.^۲

○ ۱۷۲. س: با توجه به اهمیت بسیار زیاد نماز جماعت و مطلوبیّت آن نزد شارع مقدس، در برخی از موارد مثلاً در یک کارگاه یا مزرعه یا در سفر که تعدادی افراد با هم هستند و دسترسی به امام عادل ندارند و هیچ کدام از این افراد «عادل» به معنای مصطلح آن نمی‌باشند ولی برخی از آنها از دیگران درست‌کارترند، آیا در این صورت می‌توانند نماز جماعت بخوانند، یا باید فرادی بخوانند؟

ج. عدالت امام جماعت باید محرز شود و الا نماز فرادی بخوانند.^۳

حفظ احترام امام جماعت

۱۷۳. س: شخصی در یک مسجد که نماز جماعت برگزار شده و امام جماعت نیز عادل و مورد تأیید می‌باشد، نماز فرادی می‌خواند به قصد این که به دیگران بفهماند که امام، عادل نیست و یا این که قصدش این نیست ولی عملش طوری است که مردم این طور فکر می‌کنند، آیا نماز این شخص باطل است؟

۱. استفتاء.
۳. استفتاء.

۲. استفتاء.

۱. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۸۰، س ۴۸۹.
۲. استفتاآت، ص ۱۵۰، س ۲۸.
۳. استفتاء.
۴. استفتاء.

ج. اگر عمل او به قصد هتک جماعت و امام باشد و یا آنکه موجب

هتک جماعت یا امام گردد حرام است.^۱

○ ۱۷۴. س: برپا کردن نماز جماعت، نزدیک مسجدی که نماز جماعت دارد، مثلاً در مدرسه یا اداره یا مجتمع فرهنگی یا میدان و خیابان، بر فرض بی‌اعتنایی به جماعت مسلمین یا توهین به آن، چه حکمی دارد و آیا نماز این افراد صحیح است یا نه؟

ج. اگر هتک یا تفسیق عملی امام جماعت مسجد باشد اشکال دارد.^۲

امام راتب

۱۷۵. س: خواندن نماز جماعت در مسجدی که امام جماعت دارد چه حکمی دارد؟

ج. با رعایت شرایط و عدم هتک امام راتب، مانع ندارد.^۳

۱۷۶. س: آیا کسی می‌تواند بدون اجازه امام راتب مسجدی در آن مسجد اقامه جماعت نماید و اگر نمی‌تواند تکلیف مردم نسبت به اقتدای به این امام چیست؟

ج. اجازه معتبر نیست ولی مزاحمت نکند.^۴

امام جماعت دو مسجد

۱۷۷. امام جماعت می‌تواند نمازی را که به جماعت خوانده، در صورتی که جماعت دوّم و اشخاص آن غیر اول باشد دوباره به جماعت بخواند.^۵

۱۷۸. س: امام جماعت در محلی اقامه جماعت می‌نماید، پس از اتمام به

محل و مسجد دیگر می‌رود و برای عده دیگر همان نماز را که خوانده اعاده می‌نماید تا آنها هم به فیض جماعت برسند، آیا اقامه جماعت در دو محل برای امام جایز یا مستحب است؟

ج. مانع ندارد.^۱

۱۷۹. س: صلوة معاده* را می‌شود بیش از دو مرتبه امام بخواند؟

ج. بیشتر از دو مرتبه نخوانند.^۲

امامت غیر روحانی

۱۸۰. س: نظر به اینکه امام، اخیراً فتوایی صادر کرده‌اند و فرموده‌اند که امام جماعت باید از اهل علم باشد، با در نظر گرفتن فتوای صادره، شخصی است تمام شرایطی که در توضیح المسائل ذکر شده داراست، فقط از اهل علم نیست، یادآوری می‌شود از اهل علم در محله حضور ندارد آیا شخص مذکور می‌تواند نماز جماعت بخواند یا خیر؟

ج. اگر دسترسی به روحانی نباشد، غیر روحانی با وجود سایر شرایط می‌تواند امامت نماید.^۳

۱۸۱. س: طبق فتوای امام در صورتی که دسترسی به روحانی نباشد می‌توان به افراد غیر روحانی اقتدا کرد (و این کار در بعضی از ادارات و نهادها و جبهه‌ها انجام می‌گیرد) آیا این حکم شامل مساجد هم می‌شود؟ چون مشاهده شده است که در مساجد اگر یک شب امام جماعت نتواند به مسجد بیاید یا دیر برسد، افرادی جوان از غیبت امام استفاده کرده و در محراب قرار گرفته و نماز می‌خوانند و در این موقع اگر امام برسد، می‌بیند که دیگری در محراب است، آیا چنین عملی صحیح است؟

۱. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۷۷، س ۴۷۵.

۲. استفتاء.

۳. همان، ص ۲۹۷، س ۵۴۶.

۴. همان، س ۵۴۷.

۵. توضیح المسائل، م ۱۴۰۴.

۱. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۹۴، س ۵۳۸.

۲. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۸۰، س ۶۸۷.

* صلوة معاده: نمازی که دوباره خوانده می‌شود.

۳. استفتاآت، ج ۱، ص ۲۸۶، س ۵۰۹.

ج. در فرض مرقوم امامت غیر روحانی در مساجد درست نیست.^۱
○ ۱۸۲. س: بعضی از برادران اهل علم با اینکه از معلومات بالایی برخوردار هستند ولی معمم نشده‌اند آیا امامت جماعت برای آنها جایز است؟

ج. چنانچه معمم وجود نداشته باشد، امامت غیر معمم اشکال ندارد ولی با وجود معمم خالی از اشکال نیست، مخصوصاً در مساجد و اگر امامت غیر معمم موجب هتک باشد، حرام و جایز نیست.^۲

آداب نماز جماعت

۱۸۳. مستحب است، امام در وسط صف بایستد و اهل علم و کمال و تقوا در صف اول بایستند.

۱۸۴. مستحب است، صف‌های جماعت منظم باشد و بین کسانی که در یک صف ایستاده‌اند فاصله نباشد.

۱۸۵. مستحب است، بعد از گفتن «قد قامت الصلوة» مأمومین برخیزند.

۱۸۶. مستحب است، امام جماعت حال مأمومی را که از دیگران ضعیف‌تر است رعایت کند و عجله نکند تا افراد ضعیف برسند و قنوت و رکوع و سجود را طول ندهد، مگر آن که بداند همه کسانی که به او اقتدا کرده‌اند به طولانی شدن نماز مایلند.

۱۸۷. اگر در صف‌های جماعت جا باشد، مکروه است انسان تنها بایستد.

۱۸۸. مکروه است مأموم ذکرهای نماز را طوری بگوید که امام بشنود.^۳

حفظ حرمت مسجد

نجس کردن مسجد

۱۸۹. نجس کردن زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار مسجد و حرم امام علیه السلام حرام است.^۱

۱۹۰. احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد و حرم را هم نجس نکنند، مگر آنکه واقف، آن را جزو مسجد قرار نداده باشد.^۲

۱۹۱. نجس کردن فرش مسجد و حرم نیز حرام است.^۳

۱۹۲. اگر مسجدی را غصب کنند و به جای آن، خانه و مانند آن بسازند که دیگر به آن مسجد نگویند، باز هم بنا بر احتیاط واجب نجس کردن آن حرام و تطهیر آن واجب است.^۴

۱۹۳. س: مسجدی است تخریب شده و جزو خیابان و پارک گردیده، آیا تطهیر و عدم تنجیس آن واجب است یا نه؟ در فرض وجوب اگر

۱. توضیح المسائل، م ۹۰۰. ۲. همان.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۶، م ۸ و توضیح المسائل، م ۹۰۵.

۴. توضیح المسائل، م ۹۰۳.

۱. همان، ص ۲۹۴، س ۵۳۶. ۲. جامع المسائل، ج ۲، ص ۳۲۵.

۳. توضیح المسائل، م ۱۹۸-۱۹۸.

مستلزم هزینه باشد آیا از موقوفات مسجد می توان در این راه خرج کرد؟

○ ج. خیر، هر چند احتیاط مستحب در عدم تنجیس آن، و در فرض نجاست تطهیر آن است.

□ ج. حرمت تنجیس و وجوب تطهیر معلوم نیست گرچه موافق احتیاط است.

* ج. واجب نیست.^۱

تطهیر مسجد

۱۹۴. برطرف کردن نجاست از مسجد و حرم واجب است و فرقی در این مسأله بین داخل، سقف و پشت بام و حتی طرف داخل دیوار مسجد و حرم نیست. یعنی هر جای مسجد و حرم نجس شود باید تطهیر یا به گونه ای دیگر نجاست برطرف گردد.^۲

۱۹۵. بنا بر احتیاط واجب، اگر طرف بیرون دیوار مسجد یا حرم نجس شود، برطرف کردن نجاست از آن واجب است، مگر آنکه واقف، طرف بیرون را جزء مسجد قرار نداده باشد.^۳

۱۹۶. هنگامی که انسان از نجاست مسجد یا حرم مطلع شد، فوراً باید آن را تطهیر کند، پس نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.^۴

۱۹۷. برطرف کردن نجاست از مسجد یا حرم، واجب کفایی است و اختصاص به کسی که آنجا را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده

۱. استفتاء.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۵، م ۴.

۳. همان.

ندارد، بلکه بر همه افرادی که می توانند آنجا را تطهیر کنند واجب است.^۱
۱۹۸. اگر فرش مسجد یا حرم نجس شود، بنا بر احتیاط واجب باید آن را تطهیر کنند ولی چنانچه به واسطه آب کشیدن خراب می شود و بریدن یا تراشیدن جای نجس بهتر است، باید محل نجس را بتراشند یا ببرند و اگر کسی که می بُرد یا می تراشد خودش نجس کرده باشد، باید آن را اصلاح کند.^۲

۱۹۹. اگر انسان نتواند جایی را که نجس شده تطهیر کند یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند، تطهیر بر او واجب نیست، ولی اگر بی احترامی به مسجد یا حرم باشد، بنا بر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند تطهیر کند، اطلاع دهد.^۳

۲۰۰. اگر مسجدی را با گل یا گچ نجس ساخته باشند یا غیر مسلمانی در ساختن آن دست داشته باشد که موجب نجس شدن آن شده و تطهیر آن ممکن نباشد مگر با تخریب قسمت قابل توجهی یا تمام آن، در صورتی که کسی باشد که بدون دریافت اجرت، مسجد را بازسازی کند، تخریب آن جایز است و گرنه بنا بر احتیاط واجب نباید خراب کنند.^۴

● ۲۰۱. س: منبر مسجد - در حرمت نجس نمودن و لزوم تطهیر - در حکم مسجد است یا نه؟

ج. اگر موجب هتک باشد تطهیر آن، لازم است.^۵

□ ۲۰۲. س: مساجدی که به دست کارگران غیر مسلمان ساخته شده با توجه به اینکه می دانیم به طور مستقیم در سیمان کاری و رنگ کاری آن

۱. همان.

۲. توضیح المسائل، م ۹۰۱.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۶، م ۹.

۴. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۳، س ۶۳.

۵. همان، ص ۸۶، م ۸ و توضیح المسائل، م ۹۰۵.

دست داشته و در جایی است که خورشید هم بر آن نمی‌تابد، حکم نماز در چنین مسجدی چیست؟

ج. در فرض مذکور واجب است ظاهر مسجد را تطهیر کنند و تطهیر اجزاء داخلی آن واجب نیست.^۱

خواندن نماز یا تطهیر مسجد؟

۲۰۳. اگر انسان در وقت نماز و قبل از شروع آن متوجه شود جایی از مسجد یا حرم نجس است؛ مثلاً ببیند چند قطره خون بر فرش مسجد یا حرم ریخته است و:

* وقت نماز وسعت دارد، تطهیر آن بر خواندن نماز مقدم است.

* وقت نماز تنگ است؛ یعنی اگر بخواهد آنجا را تطهیر کند و بعد از آن نماز بخواند، تمام نماز یا قسمتی از آن پس از وقت خوانده می‌شود؛ نماز خواندن بر تطهیر آنجا مقدم است.^۲

۲۰۴. اگر در بین نماز متوجه شود یا یادش بیاید که جایی از مسجد یا حرم نجس است، اگر: با تمام کردن نماز تطهیر تأخیر نمی‌شود، مثلاً در رکعت آخر نماز است، یا وقت نماز تنگ است، نمازش را تمام کند و بعد از نماز آنجا را تطهیر کند، و در صورتی که تأخیر نمی‌شود و وقت نماز هم وسعت دارد، باید نماز را رها کند و آنجا را تطهیر کند و بعد از آن نمازش را بخواند.^۳

۲۰۵. کسی که باید اول مسجد یا حرم را تطهیر کند، اگر اول نمازش را خواند، هر چند به جهت ترک تطهیر مسجد یا حرم گناه کرده است ولی نمازش باطل نیست.^۴

۲۰۶. اگر نجس بودن مسجد یا حرم را فراموش کرد و نماز را خواند و پس از نماز یادش آمد نمازش صحیح است.^۱

رفتن جنب و حائض به مسجد

از جمله مسائلی که حاکی از قداست و حفظ احترام مسجد است پرهیز انسان در حال جنابت و خانم‌ها در ایام عادت (قاعدگی) از رفتن به مسجد و برخی امور دیگر مربوط به مسجد است که نمونه‌هایی از آن بدین شرح است:

۲۰۷. جنب و زن حائض یا نفساء نباید به مسجد الحرام و مسجد النبی ﷺ وارد شوند، هر چند از یک در داخل شود و از در دیگر بیرون رود، یعنی حتی عبور از مسجد برای چنین افرادی جایز نیست.^۲

۲۰۸. توقف جنب و حائض و نفساء در مسجد - هر مسجدی باشد - حرام است.^۳

۲۰۹. برای چنین افرادی، گذاشتن چیزی در مسجد - هر چند از بیرون مسجد - حرام است.^۴

● ۲۱۰. س: شخص جنب برای شغلی، مانند بنایی و نقاشی داخل مسجد شود، اجرتی که می‌گیرد چه صورت دارد؟

ج. نظریه اینکه توقف جنب در مسجد حرام است، نقاشی یا بنایی جنب، در مسجد که مستلزم توقف است نیز حرام و بنابراین مزد او حرام است به دلیل اینکه «إِنَّ اللَّهَ إِذَا حَرَّمَ شَيْئاً حَرَّمَ ثَمَنَهُ» و همچنین استیجار جنب برای بنایی یا نقاشی مسجد، باطل است.^۵

۱. مسائل ورود، ص ۱۷، س ۴۶.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۵، م ۴.

۳. همان.

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی احکام الجنب، ص ۳۸ و ۳۹.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

۵. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۷، س ۱۱۶.

بردن کودکان به مسجد

۲۱۱. راه دادن کودکان* و دیوانه‌ها به مسجد مکروه است.^۱

ورود غیر مسلمان به مسجد

○ ۲۱۲. س: ورود اهل کتاب به مساجد برای شرکت در مجلس ترحیم

دوستان و آشنایانشان جایز است یا باید از آنها جلوگیری کرد؟

ج. اگر موجب هتک مسجد نباشد جلوگیری آنها واجب نیست.^۲

□ ۲۱۳. س: آیا ورود غیر مسلمانان به مساجد مسلمین جایز است، هر چند

برای مشاهده آثار تاریخی باشد؟

ج. ورود آنان به مسجد غیر از مسجدالحرام و مسجدالنبی ﷺ

فی نفسه منعی ندارد، مگر آنکه موجب نجس شدن یا هتک حرمت

مسجد یا توقف جنب در مسجد باشد.^۳

بردن شیء نجس به مسجد

۲۱۴. بردن عین نجس، به مسجد؛ مانند خون و چیزی که نجس شده، مثلاً

لباس نجس، اگر بی احترامی به مسجد باشد حرام است.^۴

○ ۲۱۵. س: ورود اهل کتاب به مساجد برای شرکت در مجلس

ترحیم دوستان و آشنایانشان جایز است یا باید از آنها جلوگیری

کرد؟

ج. اگر موجب هتک مسجد نباشد جلوگیری آنها واجب نیست.^۵

کف زدن در مسجد

● ۲۱۶. س: در موایید حضرات ائمه علیهم‌السلام در مسجد، مجلس گرفته اشعار

می خوانند و موقع خواندن اشعار، کف می زنند، کف زدن در مسجد چه

صورت دارد؟

ج. به نظر اینجانب خالی از اشکال نیست، ممکن است جزء لهویات

محسوب شود.^۱

○ ۲۱۷. س: در اعیاد مذهبی و جشن ولادت ائمه علیهم‌السلام در مسجد یا حسینیه

مجلس جشن گرفته می شود و اشعار مذهبی خوانده می شود، آیا

کف زدن در این مجالس جایز است؟

ج. در مساجد و حسینیه‌ها کف زنند.^۲

نواختن و پخش موسیقی در مسجد

□ ۲۱۸. س: آیا پخش موسیقی شاد به مناسبت میلاد ائمه معصومین علیهم‌السلام در

مسجد شرعاً اشکال دارد؟

ج. روشن است که برای مسجد، جایگاه شرعی خاصی است، و

چنانچه پخش موسیقی در مسجد مناسب جایگاه و احترام مسجد

نباشد، حرام است، حتی اگر موسیقی غیر مطرب باشد.^۳

*. کودکانی که احترام مسجد را نگه نمی دارند یا مزاحم نمازگزاران هستند یا ممکن است سبب

نجس شدن مسجد شوند ولی کودکانی که برای نماز خواندن می آیند، مکروه نیست.

۱. توضیح المسائل، م ۹۱۵. ۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۰، س ۲۸۷.

۳. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۳۹، س ۴۳۰.

۴. توضیح المسائل، م ۹۰۶. ۵. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۰، س ۲۸۷.

۱. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۵، س ۱۰۷. ۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۵، س ۳۰۷.

۳. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۳۲، س ۴۱۰.

استفاده غیرعبادی از مسجد

خوابیدن در مسجد

۲۱۹. خوابیدن در مسجد مکروه است مگر در حال ناچاری.^۱

نماز بر میت

۲۲۰. خواندن نماز میت در مساجد مکروه است، ولی در مسجد الحرام مکروه نیست.^۲

دفن میت

۲۲۱. مطلقاً دفن میت در مسجد جایز نیست.^۳

□ ۲۲۲. س: آیا جایز است که وصیت کنم پس از مرگ در مسجد محل که در آن زحمت زیادی کشیده‌ام مرا دفن کنند، چون بسیار دوست دارم در این مسجد دفن شوم، در حیاط مسجد یا شبستان؟

۱. توضیح المسائل، م ۹۱۳.

۲. توضیح المسائل، م ۶۱۲.

۳. توضیح المسائل، م ۶۲۲.

ج. اگر هنگام اجراء صیغه وقف، دفن میت استثناء نشده باشد دفن میت در آن جایز نیست و وصیت شما در این مورد اعتباری ندارد.^۱

برگزاری مجالس سوگواری و فاتحه

۲۲۳. اگر مسجد را برای عزاداری چادر بزنند و فرش کنند و پارچه سیاه نصب کنند و وسائل چای و پذیرایی به مسجد ببرند، در صورتی که این کارها به مسجد ضرر نرساند و مانع نماز خواندن نشود اشکال ندارد.^۲

● ۲۲۴. س: تشکیل مجلس فاتحه و ترحیم، در مسجد، چه صورت دارد؟
ج. اگر مانع از نماز نباشد مانعی ندارد.^۳

○ ۲۲۵. س: کارهایی که در مسجد مزاحم نماز است، مثل سخنرانی، بلند خواندن تعقیبات، برپایی مجلس ترحیم، بر فرض آنکه سخنرانی موعظه یا تفسیر قرآن باشد و در مجلس ترحیم، قرآن تلاوت شود، چه حکمی دارد؟

ج. اگر مانع نماز خواندن باشد، جایز نیست و الا اشکالی ندارد.^۴

برگزاری مجلس شادی

● ۲۲۶. س: اینجانب قصد دارم طبق سنت صدر اسلام مجلس عروسی و ولیمه ازدواج پسر را با حفظ تمام شعائر مذهبی در مسجد برگزار نمایم، استدعا دارم نظر شریف را در این مورد مرقوم فرمائید.

ج. برگزار نمودن مجلس عروسی در مسجد، در صدر اسلام به صورت یک سنت، معلوم نیست و بهتر این است که اینگونه مجالس را در

منازل خود تشکیل دهید و نسبت به مسجد اگر مزاحمت برای نمازگزاران باشد حرام و الا سزاوار نیست، زیرا مناسب وضع مسجد نیست و هتک است.^۱

□ ۲۲۷. س: در برخی مناطق، به ویژه در روستاها، مجالس عروسی را در مساجد برپا می کنند؛ یعنی مجلس رقص و غنا را در خانه برگزار می کنند ولی نهار یا شام را در مسجد می دهند، آیا این کار شرعاً جایز است یا نه؟
ج. غذا دادن به میهمانان، در مسجد، به خودی خود اشکال ندارد ولی برپا کردن مجالس عروسی در مساجد مخالف جایگاه اسلامی مسجد است و جایز نمی باشد و ارتکاب محرمات شرعی از قبیل غنا و موسیقی لهوی مُطرب، حرام است مطلقاً.^۲

□ ۲۲۸. س: آیا خواندن عقد ازدواج و برگزاری مراسم جشن تکلیف، اعیاد اسلامی، اعطاء جوایز و سال تحویل در مسجد چه حکمی دارد؟
ج. در صورتی که خلاف احترام مسجد نشود و مزاحمت نمازگزاران نباشد و منافاتی با وضع مسجد نداشته باشد مانع ندارد.^۳

● ۲۲۹. س: برگزاری مراسم عقد نکاح و ولیمه آن، یا اجراء صیغه نکاح در مسجد به قصد تبرک چه حکمی دارد؟

□ ج. مسجد محل برگزاری اینگونه مراسم نیست و تبعات سوء دارد و نسبت به خصوص اجراء صیغه عقد بدون هرگونه تشریفات - اگرچه در روایات وارده از ائمه اهل بیت علیهم السلام خصوصیتی برای اجراء عقد در مسجد به نظر نرسیده است - اشکال ندارد.

۱. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۳۶، س ۳۵.

۲. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۴۰، س ۴۰۶.

۳.

۱. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۲۵، س ۴۱۸.

۲. توضیح المسائل، م ۹۰۷.

۳. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۳۷، س ۴۰.

۴.

□ ج. مجرد اجرای صیغه عقد و همچنین اطعام در مسجد مانعی ندارد ولی نباید مسجد تبدیل به محل برگزاری مراسم عروسی شود.^۱

درس و بحث

□ ۲۳۰. س: آیا از صحن و ایوان مسجد می‌توان برای توجیه فکری و فرهنگی و اعتقادی و دروس نظامی به جوانان استفاده کرد، با توجه به اینکه جا برای این امور، کم است و از ایوان مسجد هم استفاده دیگری نمی‌شود؟

ج. این امور تابع کیفیت وقف صحن و ایوان مسجد است و در این خصوص لازم است نظر امام جماعت و هیئت امنای مسجد را جویا شوید. یادآوری می‌شود که راهنمایی جوانان و تشکیل کلاس‌های دروس دینی با موافقت امام جماعت و هیئت امنای مسجد، امری است مطلوب و پسندیده.^۲

● ۲۳۱. س: در مسجدی که نماز اقامه می‌شود، بخشی از آن مختص به بانوان است و گاهی در این مسجد درس گفته می‌شود و هنگام درس و بحث، بانوان از مسجد خارج می‌شوند و این درس مانع نماز بانوان است آیا درسی که مانع نماز آنان است اشکال دارد یا نه؟

ج. مانع شدن از نماز خواندن نمازگزاران در مسجد جایز نیست، خواه نمازگزار مرد باشد یا زن.^۳

شعرخوانی

۲۳۲. خواندن شعری که نصیحت و مانند آن نباشد در مسجد مکروه است.^۱

ورزش

□ ۲۳۳. س: آیا تمرینات ورزشی در مسجد محله یا خوابیدن در آن یا مسجد دیگر جایز است؟

ج. مسجد مکان ورزش نیست و خوابیدن در مسجد مکروه است.^۲

نمایش فیلم

□ ۲۳۴. س: آیا نمایش فیلم‌های سینمایی که از سوی وزارت ارشاد اسلامی مجوز دارد در مسجد برای کسانی که در جلسات قرآن شرکت می‌کنند، شرعاً اشکال دارد؟

ج. جایز نیست مسجد را به مکان نمایش فیلم‌های سینمایی تبدیل کنند ولی نمایش فیلم در وقت نیاز با هماهنگی امام جماعت مسجد مانع ندارد.^۳

کتابخانه و اتاق بسیج و کانون فرهنگی

۲۳۵. س: اشغال کردن مسجد به اینکه مقداری از مسجد را کتابخانه کنند یا اینکه برای غیر نماز اجتماع کنند در مسجد، به طوری که مزاحم مصلین* باشند چه صورتی دارد؟

ج. کتابخانه کردن مقداری از مسجد و مزاحمت نمازگزاران جایز نیست،* ولی می‌تواند تعدادی کتاب بدون مزاحمت مصلین در مسجد قرار دهند.^۱

۲۳۶. س: آیا می‌شود قسمتی از مسجد را که هیچ‌گونه استفاده‌ای از آن نمی‌شود برای شورای همیاری که هیچ‌جایی برای جلسات شورا ندارند، اختصاص داد یا نه؟

ج. اختصاص دادن قسمتی از مسجد به امور شورا جایز نیست.^۲

● ۲۳۷. س: آیا در قسمت پشت بام مسجد، می‌توان ساختمانی به عنوان کتابخانه ساخت و مورد استفاده قرار داد یا نه؟

ج. نمی‌شود.^۳

□ ۲۳۸. س: استفاده از مسجد به عنوان کانون فرهنگی یا صندوق خیریه، چه حکمی دارد؟

ج. اگر مستلزم تغییر عنوان وقف باشد و یا مزاحمتی برای نمازگزاران داشته باشد جایز نیست.^۴

استفاده از وضوخانه مسجد

۲۳۹. کسی که نمی‌خواهد در مسجدی نماز بخواند، اگر نداند حوض یا وضوخانه آن را برای همه مردم وقف کرده‌اند یا برای کسانی که در آنجا نماز می‌خوانند، نمی‌تواند از حوض یا وضوخانه آن مسجد وضو بگیرد. ولی اگر معمولاً کسانی هم که نمی‌خواهند در

*. اگر قبل آنکه زمین وقف مسجد شود قسمتی را کتابخانه و قسمتی را مسجد بسازند اشکال ندارد، ولی پس از آنکه وقف مسجد شد، تغییر آن جایز نیست.

۱. استفتائات، ج ۲، ص ۳۴۶، س ۳۱. ۲. همان، س ۳۰.

۳. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۲، س ۵۹. ۴. استفتاء.

آنجا نماز بخوانند وضو می‌گیرند، می‌تواند در آنجا وضو بگیرد.^۱
۲۴۰. اگر طهارتخانه مسجد، تنها برای استفاده نمازگزاران آن مسجد وقف شده باشد، استفاده کسانی که نمی‌خواهند در آن مسجد نماز بخوانند، حرام است. ولی اگر ندانند که برای استفاده همه مردم وقف شده یا فقط نمازگزاران همان مسجد، حکم مسأله قبل را دارد.^۲

□ ۲۴۱. س: آیا استفاده شخصی آن هم به مقدار کم، از آب مخصوص وضو در مساجد، مثلاً مغازه‌داران محل برای نوشیدن یا درست کردن چای یا برای ماشین، با توجه به اینکه چنین مسجدی واقف مشخص ندارد که از این کار منع کند، چه حکمی دارد؟

ج. اگر معلوم نباشد که آب، تنها وقف وضوی نمازگزاران است و عرف

مردم آن محل و رهگذران از مثل این آب استفاده می‌کنند. اشکال ندارد هر چند احتیاط در این موارد مطلوب است.^۳ [یعنی بهتر است

پرهیز کنند و استفاده نکنند.]

[به فصل ۷ «حفظ حرمت مسجد» نیز مراجعه کنید.]

۱. توضیح المسائل، م ۲۶۹.

۲. همان و توضیح المسائل، م ۶۴.

۳. اجوبه الاستفتائات، ج ۱، ص ۱۲۴، س ۴۱۵.

اولیاء مسجد

واقف و بانی مسجد

۲۴۲. س: واقف مسجد خود را متولی و عزل و نصب امام مسجد را در حیطة تولیت خود قرار داده است آیا صحیح است یا خیر؟
ج. جعل تولیت برای مسجد صحیح نیست و عزل و نصب او اثر ندارد.^۱

۲۴۳. س: مسجدی در سال ۵۴ توسط شخصی بنا شده و به نام همان شخص نامگذاری شده و مردم در طول چندین سال در این مسجد نماز خوانده‌اند و سپس توسعه داده‌اند و مقداری زمین نیز جنب مسجد خریداری نموده و فرش و منبر و سایر لوازم نیز خریده‌اند و خود بانی مسجد نیز هیچ‌گونه ممانعتی نکرده، سپس مردم مستضعف مقداری آهن نیز خریداری کرده‌اند تا مسجد را به طور کلی تعمیر اساسی نمایند، لکن بانی مسجد اکنون مخالفت نموده و مانع ساختن و توسعه مسجد

۱. استفتاءات، ج ۲، ص ۳۹۶، س ۱۴۶.

می باشد و حال این که اولاً خود ایشان عنوان مسجد را گذاشته و ثانیاً اکنون می گوید: «حتی اگر به مراجع تقلید هم مراجعه کنید من می گویم مسجد را وقف نکرده ام و سند آن نزد من است و من آن را نمی دهم، شما اگر می خواهید در کنار این مسجد یک مسجدی برای خودتان بسازید». حالا ما آهنی را که تهیه کرده ایم برای همه زیر بنا و با نقشه مهندسی می باشد و ضمناً برای محلی که ایشان آن را مسجد تعیین کرده خرج زیادی کرده ایم، اکنون نه می توانیم دو مسجد در کنار هم بسازیم و نه می توانیم تعمیر اساسی مسجد را شروع و ساختمان آن را تکمیل نمائیم. خواهشمند است ما را راهنمایی کامل بفرمائید.

ج. سند میزان نیست، اگر وقف مسجد متحقق شده و تحویل جهت وقف گردیده دیگر واقف اختیاری در آن ندارد و توسعه مسجد اگر ضرورت داشته باشد اشکال ندارد و واقف حق ممانعت ندارد.^۱

۲۴۴. س: زمینی در بیش از بیست سال قبل برای مسجد داده شده و با پول مردم، مسجد ساخته شده، آیا صاحب قبلی زمین یا وارث آن می تواند بگوید: من راضی نیستم کسی در این مسجد نماز بخواند، یا خیر؟
ج. بعد از ساختن مسجد و تحویل به نمازگزاران نمی تواند رجوع کند و رضایت او معتبر نیست.^۲

۲۴۵. س: آیا کسی که مسجدی را بنا می کند و همه مخارج آن را می دهد، می تواند بگوید: مثلاً فلان اتاق که برای خادم مسجد ساخته ام، راضی نیستم برای کار دیگری گذاشته شود؟

ج. اگر بانی و واقف، مرافق* مسجد را برای استفاده به خصوص

تعیین کرده، مخالفت آن جایز نیست ولی اگر در وقف مصرف خاصی تعیین نشده، استفاده در شؤون مربوط به مسجد مانع ندارد.^۱
○ ۲۴۶. س: اگر واقف، ضمن وقف شرط کند که خادم یا امام جماعت یا متولی مسجد فلان شخص باشد، یا فلان طایفه مجازند نماز بخوانند، آیا چنین شرطی صورت شرعی دارد؟

ج. مسجد بعد از مسجد شدن فک و آزاد می شود و قید و شرط در این موارد را نمی پذیرد و شرط آن هم لغو است، بلی اگر مسجد موقوفاتی داشته باشد تعیین متولی برای موقوفات، اشکالی ندارد.^۲
□ ۲۴۷. س: اگر بعد از وقف، بانی بخواهد در مسجد را ببندد یا اعمال نظری داشته باشد، وظیفه دیگران چیست؟
ج. بعد از تحقق وقف مزاحمت برای نمازگزاران جایز نیست.^۳

متولی مسجد

۲۴۸. واقف می تواند برای وقف متولی (سرپرست) یا ناظر مشخص کند، حتی واقف می تواند تعیین متولی وقف را به شخص دیگری واگذا رکند، که در این صورت تولیت وقف با همان شخصی است که از سوی واقف معین شده است به جز در مسجد که واقف نمی تواند، خود یا شخص دیگری را به عنوان متولی مسجد مشخص کند. پس مسجد یک مکان عمومی است برای استفاده شرعی همه مسلمانان و واقف یا هیئت امانت یا دیگران، تولیتی بر مسجد ندارند.^۴

۱. استفتاءات، ج ۲، ص ۴۶، س ۳۲۹. ۲. استفتاء.

۳. استفتاء.

۴. تحریرالوسیله، ج ۲، کتاب الوقف، ص ۸۲، ۷۸ و ۷۹ و استفتاءات، ج ۲، ص ۳۹۶ و ۳۹۷، ص ۱۴۶ و ۱۴۷. اختیار امور مساجد با حاکم اسلامی است (صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۷۰).

۱. استفتاءات، ج ۲، ص ۳۳۶، س ۶. ۲. همان، ص ۳۳۹، س ۱۲.

* مرافق: جاهایی که مورد استفاده و بهره برداری واقع می شود.

۲۴۹. س: شخصی مقداری زمین را برای مسجد وقف کرده ولی متولی معین نکرده؛ اهالی، امام جماعت را دعوت می‌کنند و به سعی ایشان مسجد آباد و تکمیل می‌گردد، آیا رضایت صاحب زمین در صحّت نماز امام و اهالی شرط است یا نه؟

ج. مسجد متولی ندارد* و رضایت کسی در عبادت در آن معتبر نیست ولی تصرفاتی که منافی با احترام مسجد یا مزاحم نمازگزاران باشد جایز نیست.^۱

■ ۲۵۰. س: شخصی زمینی را وقف مسجد کرده و مصارف منافع را معین کرده است، ۵۰ درصد مال امام جماعت، ۳۰ درصد مال خادم و ۲۰ درصد تعمیر مسجد، امام جماعت و متولی را نیز معین کرده، آیا متولی حق دارد چیزی به عنوان حق التولیه بردارد و سپس در نحو مذکور تقسیم کند؟

ج. بله می‌تواند اجرة المثل را به عنوان حق التولیه بردارد و سپس تقسیم کند.^۲

اختیارات هیئت امنای مسجد

■ ۲۵۱. س: آیا هیئت امنای مسجد می‌توانند برای تعمیر مسجد و سایر تصرفات بدون اجازه متولی اقدام کنند؟

ج. ظاهر در وقف عام تحریر است نه تکلیف و بنا بر تحریر اصل جواز است و در مورد سؤال هیئت نمی‌توانند بدون اذن متولی تصرفات در مسجد داشته باشند و نقش متولی تنها در مسأله موقوفات مسجد است.^۳

*. مسجد متولی ندارد، ولی موقوفات مسجد، می‌تواند متولی داشته باشد.

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۹۷، س ۱۴۸. ۲. استفتاآت، ص ۱۴۳، س ۳. ۳. استفتاآت، ص ۱۴۶، س ۱۴.

امام جماعت

از آنجا که نماز جماعت از برنامه‌های مهم دینی است که اغلب در مساجد برپا می‌شود، و در نماز جماعت، رهبر و پیشوای نمازگزاران امام جماعت است، نقش و نظر او در اداره امور مساجد به‌ویژه در مسائل فرهنگی قابل انکار نیست، لذا می‌بینیم که انجام برخی از کارها را در مسجد به نظر امام جماعت محول کرده‌اند و دستور به مشورت با او داده‌اند که نمونه‌ای از آن در مورد نمایش فیلم در مسجد گذشت و به نمونه‌ای دیگر توجه کنید:

□ ۲۵۲. «... استفاده از شبستان مسجد جهت برگزاری جلسان قرائت قرآن و بیان احکام شرعی و معارف اسلامی و سایر مراسم دینی و مذهبی چنانچه مزاحم نمازگزاران نباشد، و زیر نظر امام جماعت باشد، اشکال ندارد...»^۱

شرایط مؤذن

۲۵۳. مستحب است کسی را که برای گفتن اذان معین می‌کنند، عادل، وقت شناس و صدایش بلند باشد.^۲

وظیفه مؤذن

۲۵۴. مستحب است هنگام اذان گفتن این‌گونه باشد:

* رو به قبله

* ایستاده

* با طهارت (با وضو یا غسل)

۱. اجوبه استفتاآت، ج ۱، ص ۱۲۴، پاسخ سؤال ۴۱۳.

۲. توضیح المسائل، م ۹۴۱.

* در جای بلند اذان بگوید *

* دست‌ها را به گوش بگذارد.

و این‌گونه اذان بگوید:

* با صدای بلند و کشیده اذان بگوید

* بین جملات اذان، کمی فاصله دهد

* آخر جملات وقف کند

* در جملاتی که کلمه مبارک «الله» قرار دارد «الف» و «ه» را به روشنی ادا کند.^۱

۲۵۵. اذان و اقامه، باید بعد از داخل شدن وقت نماز گفته شود و اگر عمداً یا از روی فراموشی قبل از وقت بگوید باطل است.^۲

○ ۲۵۶. س: هنگامی که مؤذن شهادت به رسالت حضرت محمد ﷺ را می‌گوید، مستمعین صلوات بفرستند بهتر است یا همین جمله را بازگو کنند؟

ج. تکرار فقرات اذان از جمله، این فقره افضل است و بعد از تکرار صلوات بفرستند.^۳

اماکن عبادی (غیر مسجد)

مشاهد مشرفه

۲۵۷. نماز در حرم امامان علیهم‌السلام مستحب، بلکه بهتر از مسجد است و نماز در حرم امیرالمؤمنین علیه‌السلام برابر دویست هزار نماز است.^۱

۲۵۸. انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و امام علیه‌السلام نماز نخواند و چنانچه نماز خواندن بی‌احترامی به صاحب قبر باشد، حرام است، ولی نماز باطل نیست.^۲

۲۵۹. همچنان که قبلاً گذشت حرم اباعبدالله الحسین علیه‌السلام یکی از چهار مکانی است که مسافر می‌تواند در آنجا نماز را تمام یا شکسته بخواند.^۳

۲۶۰. برای رفتن به حرم امامان، و حتی امامزادگان مستحب است انسان وضو بگیرد.^۴

۲۶۱. بنا بر احتیاط واجب، جنب و حائض و نفساء، نباید در حرم امامان علیهم‌السلام توقف کنند، ولی در حرم امامزادگان اشکال ندارد.^۵

*. برای آنکه مردم صدای او را بشنوند، و این مسأله اکنون با بلندگو حاصل می‌شود.

۱. توضیح المسائل، م ۹۳۸ و ۹۳۹ و العروة الوثقی، ج ۱، فی مستحبات الاذان و الاقامه، ص ۶۰۹.

۲. توضیح المسائل، م ۹۳۵. ۳. استفتاء.

۱. توضیح المسائل، م ۸۹۵.

۲. به ص ۷۱ مراجعه کنید.

۳. توضیح المسائل، م ۳۲۲.

۴. توضیح المسائل، م ۳۵۵.

۵. توضیح المسائل، م ۸۸۴.

تشرف به حرم مُطَهَّر و زیارت قبور ائمه علیهم السلام و اولیاء - احکام و آداب بسیاری دارد که بیشتر در کتاب‌های دعا آمده است.

نمازخانه و مصلاً

۲۶۲. مستحب است انسان جایی را در خانه برای نماز قرار دهد.^۱

۲۶۳. مکانی را که در خانه برای نماز خواندن قرار می‌دهد و مصلاًیی که به عنوان مسجد وقف نشده باشد و همچنین نمازخانه ادارات و مؤسسات حکم مسجد ندارد.^۲

■ ۲۶۴. س: آیا اتاق‌هایی که در گروهان‌ها و پاسگاه‌ها و بعضی از ادارات به نام نمازخانه از آن نام برده می‌شود حکم مسجد را دارند؟ مثلاً موقع جنابت نمی‌شود داخل آن شد؟ یا اینکه احترام دارد ولی حکم مسجد را ندارد.

ج. اگر مسجد بودن محل، ثابت نیست، احکام مسجد مترتب نمی‌شود.^۳

● ۲۶۵. س: مصلاًهایی که برای اقامه نماز جمعه بنا می‌کنند البته اسم مسجد روی آن نمی‌گذارند، آیا احکام مسجد بر آنها بار است یا خیر؟

ج. در صورتی که زمین محلّ نماز، اهداء یا وقف شده باشد و به همین عنوان ساخته شود و یک نماز در آن خوانده شود در حکم مسجد است و احکام مسجد بر آن جاری است.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فی مکان المصلی، فی الامکنة المستحبه، ص ۵۹۶، م ۴.

۲. همان، فیما یحرم علی الجنب، ص ۲۸۸، م ۳.

۳. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۶۳، س ۱۹.

۴. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۰، س ۵۰.

حسینیه و مهدیه

۲۶۶. س: ساختن مهدیه و حسینیه در قبرستانی که قسمتی از آن به حالت تعطیل درآمده چه صورتی دارد:

ج. قبرستان، اگر وقف برای دفن اموات باشد، جایز نیست.^۱

۲۶۷. س: در زمان‌های قدیم، برای کسانی که اجناسشان را با حیوانات از جایی به جایی دیگر حمل می‌کردند، مسافرخانه‌هایی از سنگ و گل ساخته شده که فعلاً مخروبه شده، و اصلاً از آنها استفاده نمی‌شود، آیا اجازه می‌فرمایید که بر جای این مسافرخانه‌ها حسینیه بسازیم؟ چون محلّه ما حسینیه ندارد.

ج. اگر وقف، یا ملک بودن آن معلوم نیست، مانع ندارد.^۲

کلیسا و کنیسه

۲۶۸. نماز خواندن در کلیساها و کنیسه‌ها اشکال ندارد، هر چند بدون اجازه، از آنها باشد، مانند مساجد مسلمین.^۳

۲۶۹. حفظ طهارت معابد یهود و نصاری نیز لازم است، و به احتیاط واجب باید از نجس کردن آنها پرهیز شود.^۴

مسائل متفرقه

○ ۲۷۰. س: در بعضی از مساجد معمول است هنگام مجالس ختم و فاتحه صدای بلندگو در فضای بیرون مسجد پخش می‌شود با توجه به اینکه چه بسا بیماران و سالخوردگانی از صدای بلندگو اذیت می‌شوند، آیا این عمل جایز است؟

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۵۸، س ۵۹.

۲. همان، س ۶۰.

۳. همان، ص ۷۰، م ۱۵.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۴۵۱، م ۱.

ج. محلّ اشکال است.^۱

■ ۲۷۱. س: آیا بلند کردن صدای اذان از مسجد، مخصوصاً اذان صبح در صورتی که همسایگان مسجد اعتراض می‌کنند و اظهار می‌کنند صدای اذان موجب اذیت و آزار آنها می‌شود، جایز است یا نه؟

ج. اذان شعار اسلام است و ملازمه غالبی دارد با بیدار شدن همسایگان مسجد، ولی در صورت استلزام ضرر، احوط آن است که صدای آن را طوری تنظیم کنند که حتی الامکان موجب اضرار به همسایگان نشود.^۲

● ۲۷۲. س: اسامی مبارکه خداوند متعال، مثل «الله» که روی زیلوهای مسجد نوشته شده و مردم بدون توجه بر روی آن پا می‌گذارند یا دست بی‌وضو به آن می‌مالند، از بین بردن آن لازم است یا نه و محو کردن آن با وقف منافات دارد یا نه؟

ج. کسانی که بی‌التفات بدون وضو دست به آن می‌گذارند معذورند ولی اگر زیر پا افتاده باشد، چون موجب هتک احترام اسم خداوند متعال است لازم است آن را به نحوی که خود زیلو پاره نشود محو نمائید.^۳

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۹۷، س ۳۲۰. ۲. استفتاآت، ص ۲۵۸، س ۲۵. ۳. مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۴۵، س ۷۲.